

ЖИТТЯ і ШКОЛА

ZHYTTIA I SHKOLA, Ukrainian Cultural and Educational Periodical

1-2 (101-102)

СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ, 1966

РІК XII.

ІВАН ФРАНКО В СТУДЕНТСЬКІ РОКИ

Фотографія 1875 р.

"ЖИТТЯ І ШКОЛА" незалежний орган українського вчительства та батьків у вільному світі. Виходить щомісяця. Видавець і Редактор д-р Василь Луців.

Річна передплата — \$4.00.

РЕДАКЦІЯ І ПРЕДСТАВНИЦТВА ВИД-ВА "ЖИТТЯ І ШКОЛА":

ZHYTTIA I SHKOLA — Dr. Wasyl Luciw, 666 E Prospect Ave., State College, Pa, 16801. USA.

ZHYTTIA I SHKOLA — Dr. Wasyl Luciw, 39 Indian Rd., Toronto 3, Ont., CANADA.

ЗМІСТ "ЖИТТЯ І ШКОЛА"

В пошані перед духовою величчю українського Мойсея	1
Наказ-привітання Головного Отамана Симона Петлюри	2
<i>Д-р Василь Луців</i> : Визначний педагог наших днів (Л. Білецький)	3
<i>Іван Кузич-Березовський</i> : Пізнаймо наших сусідів	7
<i>Мгр. Мстислав Паавленко</i> : Петро Єфименко — Нестор українських бібліографів	11
Українські Рідні Школи Вінніпезької Шкільної Кураторії (Укр. кат.)	14
<i>Слов'янський бібліограф</i> : Дещо з історії української бібліографії	15
<i>Осип Маковей</i> : Моє життя	20
<i>Д-р Василь Луців</i> : Канонізація перших українських святих Бориса і Гліба	23
<i>Мгр. Антонина Горохович</i> : "Блакитна троянда" — перша драма Лесі Українки	25
<i>Виховник</i> : Учім батьків, щоб їхні діти були свідомі	29
<i>Читач</i> : Що було між двома війнами?	31

ЗМІСТ "УЧИТЕЛЬСЬКОГО СЛОВА"

<i>П. Ковалів</i> : Про самобутність слов'янських мов	1
<i>П. Кривоносюк</i> : Здрібнілі форми в українській мові	3
Студенти-Закарпатці XVIII ст. на науці в Київській Академії	5
<i>А. Кващук</i> : Голосні та приголосні	6
<i>Педагог</i> : Навчання в лучених клясах	9
Таким був М. Зеров	11
<i>Кость Ушинський</i> : Необхідність відпочинку та сну	12
Історія Української Культури — І. Тиктора; рецензія	14
Так виглядала Леся Українка	16

Життя і Школа

ZHYTTIA I SHKOLA, Ukrainian Cultural and Educational Periodical

1-2 (101-102)

СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ, 1966

РІК XII.

В пошані перед духовою величчю українського Мойсея...

*"Я з тої раси, що карку не гне,
Глядить життю і смерті в очі сімло,
Що любить бій, що просто грімко йде
На визначене їй судьбою діло".*

І. Франко

Якщо б ми мали тільки таких двох велитнів духа, якими були Шевченко та Франко то наша нація не могла б пропасти. Шевченко зродив, а Франко розбудував українську націю. Один з них взивав: "Поховайте та вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте!" а другий віщував, що: "...прийде час, і ти вогнистим видом засяєш у народів вільнім колі!"...

Пів сторіччя пройшло, як вмовк потужний голос українського Мойсея. П'ядесят довгих років стогне український нарід в ярмі тих, що з облудними гаслами волі найбільше в нашій історії знищення народу принесли!... Хай же цей період святкувань, буде для нас в діаспорі обліком сил і переоцінкою вартостей.

Пора ж уже бачити всім нам, Франка, таким, яким він насправді був. А був він не безбаченком викидком суспільства і не представником голоти — міського люмпенпролетаріату, як це намагаються вмовити в нас "учені" з-поза залізної заслани, Франко був господарем гордовитим на своєму полі, був він будівничим нації.

Він вийшов із села в місто й оволодів ним, бо урбаністика відіграє сьогодні в модерному світі дмінуючу роль. Не село а місто стає мізком держави. Не в селі а в місті концентруються уми рушійного життя нації. Якщо б оте явище, що здорові сільські первні опановують місто почалися в нашій історії швидше в нас давно була б своя держава. Село тільки за-силля може дати а лад і напрям веде місто. Якщо місто наше традиційно-українське то й держава українська стає дійсністю, так же довго, як довго воно в чужих руках ми рабами чужих...

Саме Франко знав і розумів це найкраще. Саме він у своїх творах проводив оте велике плянування доброго засіву дорідного зерна на українській ниві. Саме він був отим добрим сівачем, що кидав зерно там де найкращі плоди воно мало принести, де найконечнішим воно було. Саме він був отим будівничим, що розбудував усі ті всесторонні ділянки нашого культурного, політичного й духового життя, які були до нього найбільш відсталі.

Він один провів в українському народі таку велику революцію, якої часто-густо не вдалося провести тисячам-тисяч борців у інших народів.

Франко, так як і старозавітній Мойсей, сорок літ праці віддав для рід-

ІЗ ДНІВ ВЕЛИЧІ І СЛАВИ (Джерельні матеріали)

НАКАЗ-ПРИВІТАННЯ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ

(З нагоди здобуття Кисва)

"Всім частинам з'єднаної славетної армії Соборної України. Після жорстокої кривавої боротьби, що вписала в історію визволення Батьківщини нову золоту сторінку, після численних етапів слави й перемог над клятим ворогом славне українське народне військо здобуло Золотоверхий Київ.

Славне козацтво й старшини!

Перевтомлене (в оригіналі замордоване — ВЛ), закривавлене серце Вашої Матері України заспокоїлося в ваших мужніх руках.

Весь український народ побожно і вдячно підносить до вас свої радісні очі, а всі вороги наші узброєні й не узброєні збентежено опускають свої додолу (в ориг. — долі). Під цю історичну хвилину трудно вгадати, яку величезну вагу матиме для нас цей останній світлий мент перемоги правди над кривдою, волі над ярмом, але вона буде світовою, а для Єдиної Соборної України — надзвичайною.

Славне вояцтво!

Бережіть же серце матері-України, щоб воно повіки не зазнало вже ворожого лиха. Пильнуйте лицарської гідності, козачої честі й щасливої мирної долі Рідного краю!

З найщирішим серцем та глибоким почуттям вітаю вас з великою незабутньою перемогою!

*Головний Отаман Петлюра
Начальник Штабу Головного Отамана, отаман Юнаків*

(За працею Ол. Доценка, п. н. Літопис укр. революції, т. II, кн. 4. Київ-Львів, 1923, ст. 21-22).

ного народу. Він вивів його з нової єгипетської темряви українського народу, вказав шлях до ясної мети, розбудував усе необхідне для державного життя нащадків, а сам помер немов цей же старозавітний Мойсей на передодні постання української незалежної держави...

Я вірю, що те, що не було суджене Франкові, буде суджене нам і нашим нащадкам. Ми дійсно побачимо Вільну Незалежну й Соборну Українську Державу та щоб цей політичний і збройний процес прискіпити нам всім треба бути "в одну громаду закутими", нам усім треба мати одну ясну й величню ідею, як життєвий дороговказ, нам усім треба подбати, щоб наші нащадки знали, розуміли й жили тими ж ідеями, яких від нас вимагає в дану пору поневолена Україна.

Пам'ять же Франка, найкраще вшануємо ділом, скромною працею й бойківською впертістю у виконанні хосенних для громади й нації обов'язків.

Січень, 1966, Торонто, Онт.

Визначний педагог наших днів

(Життя та діяльність св. п. проф. д-ра Леоніда Білецького)

І. У ГОРНИЛІ ЖИТТЄВИХ БУДНІВ

В дні 5-го лютого 1955 р. згас визначний український педагог і науковець Леонід Білецький. Походив він із старого українського роду. Батько його, Тимофій, з огляду на попередні родові розподіли, не мав уже своєї маєстности, але рентував для прожитку чужі землі. На протязі століть чимало з роду Білецьких відпало від рідного пня й навіки втрачені для української церкви й нації.

Це, мабуть, і було причиною, що покійний наш науковець не жив ближче із своїми небожами. Щоб належно зрозуміти цю важливу, але так мало висвітлену в нашій історії справу, слід вглибитися у, на мою думку, вельми цінну психологічно-мемуарно працю Галини Журби — "Далекий світ", бо й авторка походила з такого роду й кидає на тогочасні обставини та дії багато світла.

Ота верства збіднілих козацько-шляхетських родів творила в ті часи свою, замкнену в собі, для чужих недоступну касту — сам у собі замкнений світ. З одного боку вони жили химерними мріями славного та дозвільного минулого, а з іншої — життєві обставини змушували їх діяти так, як того вимагали обставини...

Леонід Білецький народився 5-го травня 1882 р. в сім'ї де було ще п'ять братів та одна сестра. Незабаром після народження Леоніда, батьки переїзять із села Литвинівці на Київщині в село Краснопільці на Уманщині. Тут юнак кінчав початкову освіту й тут же підготовлявся до механічно-технічної школи, що її обрали для нього батьки.

Самозрозуміло, що юнакове довкілля було суто українське і серед нього проводив він більшість свого часу. Батьки теж говорили вдома тільки по-українському, хоча рідна мова матері була — польська. В рідному домі юнака часто збиралися гості — довколишня знать, і тоді вже лунала мова польська, а то й московська, що дало йому змогу замолоду добре ці мови вивчити.

Як уже зазначено, по закінченні Краснопільської початкової школи, юнак приготувався до вступу в Механічно-Технічну Школу й батьки відвезли його в Петербург. Надзвичайна пам'ять і здібність, як теж вроджена інтелігенція і невгасимий запал дали змогу юнакові вгризатися в середньошкільні знання й уже на п'ятнадцятому році (5-го червня 1907 р.) він дуже успішно складає екстерном матуральні іспити у другій Київській клясичній гімназії.

Після того Леонід Білецький вступає до Київського університету св. Володимира. Спершу зацікавився математично-природничими науками, але незабаром перейшов на історично-філологічний факультет, тобто вибрав те, до чого його душа рвалася...

Університетські лекції слухав він із завзяттям неофіта, читав і студіював багату дотичну літературу і вбирав у себе знання мов губка воду.

В рік пізніше бере він участь у семінарі славнозвісного академіка В. Н. Перетца. Він працює над старо-українською літературою. Крім цього бере Білецький участь у семінарі проф. А. Лободи, вивчаючи теж літературу, а особливо народню поезію. Тут треба додати, що пізніше Леонід Білецький належав до групи найкращих знавців якраз народньої поезії і фольклору.

Реасумуючи сказане, бачимо, що в 1909 р. Леонід Білецький слухав викладів та працював в семінарі акад. В. Перетца, вивчаючи українську та московську літератури й мови з діалектологіями. Рівночасно бере він участь у різних наукових екскурсіях по Україні та Московщині (Москва, Петербург, Вільно, Катеринослав, Ніжин тощо).

Наступні три роки присвячує він студіюванню новітньої літератури й працює в семінарі проф. А. Лободи.

Залишаючи на мить нашу тему, киньмо оком на тодішнє університетське довкілля. — Це ж були роки найбільшої чорносотенської, московської реакції, про що докладно розказано в українських мемуаристів тих часів (як от у Приходька, Кошиця, Короліва-Старого, Д. Дорошенка, О. Кисілевської та інших). Все, що діялося на українську користь — діялося або під покришкою "русской науки", або нелегально. Особливо студентська молодь — зрештою як і вся академічна молодь світу — горіла й не згорала!...

Леонід Білецький теж горів отим внутрішнім вогнем але назовні своїх почувань не виявляв, бо він поставив собі за ціль перш усього здобути знання і звання, а тоді рішив віддати свій розум, знання й себе самого на службу батьківщині — рідній Україні.

На передодні першої світової війни (1913 р.) закінчив він університет із відзначенням золотою медалею і був залишений як професорський стипендіат при університеті. Своє блискуче відзначення дістав він за виголошення під проводом акад. В. Перетца розвідки "Повість про Меркурія Смоленського та її літературну історію", про що скажемо докладніше в іншому розділі.

На весні 1918 р. Леонід Білецький складає магістерський іспит, дістає диплом і рівночасно назначається його приват-доцентом. Перед молодим науковцем відкриваються нові обрії. Він з головою пірнув в п'янку немов гашиш літературнознавчі студії, і не зважаючи на це, що навколо шаліла воєнна хуртовина, провадить активну наукову роботу. Українська влада, а особливо ректор Українського Кам'янець - Подільського Університету, проф. Іван Огієнко, належно оцінюють працю і знання мгра Л. Білецького і запрошують його на катедру української літератури та словесности, іменуючи його штатним приват-доцентом університету і про-ректором.

Загально беручи, 1918 р. був вельми замітний у житті молодого науковця. Міністерство Освіти України припоручило йому переводити українізацію середніх шкіл. Праця часами була непосильна, бо йому доводилося зводити постійні баталії з окремими викладачами — москалями чи москвофілами, які нехтували розпорядками Міністерства Освіти щодо навчання української мови та українізації педагогічного складу й самого шкільництва. В тому періоді великого національного зламу наш науковець зустрів працівницю того ж міністерства, чарівну панночку Надію Верпету. Серед гуркоту гармат і гучних кличів універсалів у серці моло-

дят зродилося палке весняне кохання, прийшло до освідчин і—до скромного воєнного весілля.

Щоправда поклик нації був дужчий за поклик крови й молодята часами не бачилися по кілька днів, бо молодий учений і державний працівник був у постійному русі та працював для добра рідної держави як днем так і нічю.

На цьому місці годиться сказати декілька слів про дружину Леоніда Білецького. Пані Надія Верпета-Білецька походила зі старої української священничої родини. Її батько, панотець Михайло Верпета був парохом містечка Яблунів на Полтавщині, а довіклля знало його як великого ідеаліста. Він власними стараннями побудував дві школи, хоча власна його родина терпіла злидні, як теж не власний кошт вивів у люди добрий десяток убогих юнаків. Був він добрим українцем і належав до групи т. зв. "стихійних мазепинців". Пані Надія Білецька знана в наших мистецьких колах як добрий і талановитий маляр-мистець. Вона дала низку виставок у Празі, у Львові, Станіславові, та в Канаді. Ряд критиків та мистецтвознавців висловився про її праці дуже прихильно.

Після праці в міністерстві освіти Леонід Білецький (про що вже згадано) поступив на працю до Кам'янець-Подільського університету. Наприкінці 1920 р. з наступом большевиків на місто він емігрував на Західно-українські землі до Львова. Незабаром пощастило йому при Божій помочі вирватися з-під советського пекла його дружині з донею Калинкою, народженою в 1919 р. на Україні. Вкінці, по різних важких переходах родина Білецьких злучилася знову.

Життя емігрантів-скитальців, хоч і на рідній землі, але під хужою займанщиною було вельми важке. Подружжя Білецьких зазнало немало лиха-горя та недостатків. Нераз проживлаи в голоді та в холоді, та ще коли б самі, то нічого, а то з двоїма дрібними дітьми (у 1923 р. появилася на світ друга донька — Ялинка). Очевидно, багато українців-львов'ян були тоді добре всім обезпечені й вони дружили з родиною Білецьких але помімо цього ніхто не спішив їм з допомогою, а батьки були загорді, щоб принижуватися проханнями.

У Львові проф. Леонід Білецький пробув до 1923 р., а потім переїхав до Праги на працю директора Українського Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова. В Чехословаччині пробула родина Білецьких до 1945 р. Життя в Празі теж було не з медом. З ученим трапилася одного разу прикра пригода — пропала чимала сума грошей, призначених на виплату викладачам інституту. Довелося зятигнути велику позичку, а на тому, річ ясна, потерпіла вся родина директора. Ба, що більше — дехто з несовісних колег використав те і старався цю немилу справу фальшиво інтерпетвати, а один із них то прямо гнітив і шантажував проф. Білецького.

У 1925 р. обрано Леоніда Білецького приват-доцентом на катедру історії української літератури. Знову ж у 1932 р. факультет права та економічних наук УВУ іменував його звичайним професором на катедру історії українського права для інтерпретації старих пам'яток українського права.

На передодні другої світової війни (25. VI. 1939 р.) склав він у чеському Карловому університеті потрібний рйгороз і йому надано титул доктора філософії. З моментом наступу червоних большевицьких полчищ на

Чехію (1945 р.) довелося д-рові Л. Білецькому тікати з родиною в світ за очі. Він виїздить в Західну Німеччину і затримується в Ульмі, в Вітенбергії. Тут він очолив пост референта нашого середнього й народного шкільництва, а пізніше став керівником відділу Культури й Освіти.

Праця не давала змоги д-рові Білецькому всидіти довго на одному місці, разом з сім'єю. Він був постійно в роз'їздах. Думаємо, що не буде перебільшенням, якщо скажемо, що з тих часів проф. Л. Білецький добре знаний кожному активному українцеві, без огляду на те в якому б таборі він не перебував. Йому доводилося стрічати сотні людей щоденно; особисто чи то листовно полагоджувати тисячі різних справ.

На початку 1949 р. проф. д-р Леонід Білецький переїздить разом із своєю родиною в Канаду. Його покликано до праці в Осередку Української Культури й Освіти в Вінніпегу й надано пост члена Дирекції. Надто малі заробітки в ОУКО, змушують його перейти на роботу в редакції ютижневіка "Український Голос", як теж назначено його Директором Ради Української Школи. Енергійна і працьовита вдача не дозволяла д-рові О. Білецькому засиджуватися на одному місці. В зв'язку з організуванням шкільництва, він об'їхав усю Канаду "від моря до моря". Кожний більший осередок українського скупчення гостив його у себе, чув його доповіді, слухав його поради.

Тут треба з повною категоричністю ствердити, що наукова, педагогічна й громадська праця завжди були для нього першими. Вони відсували на бік його власну особу, а то й добро чи належне матеріальне забезпечення родини...

Восени 1954 р. д-р Леонід Білецький, тоді вже дуже хворий на серце, послухав намов і поїхав на нараду Дирекції Осередку, а там мав доповідь про О. Олеса — батька свого зятя, бо Калинка — старша дочка була за Олесевим сином — відомим поетом Олегом Кандибою. Це був один із останніх публічних виступів. Невдовзі його забрали в лічницю, а 5-го лютого 1953 р. наспіла з Вінніпегу сумна вістка, що визначний педагог наших днів, відомий науковець і активний громадський діяч проф. д-р Леонід Білецький помер...

(Далі буде)

МУДРО СКАЗАНО:

Незадовго перед смертю спитали Черчіля чи був задозолений із свого життя. Сер Вінстон відповів: "Якщо б я мав нагоду починати своє життя наново то я мабуть зрезигнувавби з цього. Помимо цього, що моє життя було щасливе, цікає й вельми різномачітне я не бажавби знову входити на той трудний і небезпечний шлях. Мене не вабили б можливості попознйовати нові помилки. не цікавили б нові переживання. пригоди й успіхи. Звідкіля мавби я євність, що щаслива доля, яка досі була мені приязною, не опустила б мене в інших обставинах? Подорож була присмна і гарто було її відбути — але тільки один раз.

Пізнаймо наших сусідів

(На маргінесі українсько-мадярських взаємин)

Вступ:

Україна єдина з усіх європейських націй має найдовші сухопутні границі. Для добра нашого народу й майбутньої незалежної держави необхідно пізнати наших сусідів. Треба вивчити їхнє походження, характер і стремління, бо історична конечність змусить нас в майбутньому (як змусувала у прошлому) укладати з ними наші взаємовідносини та границі.

Усі наші сусіди це слов'яни, тільки один нарід — мов терен в живому слов'янському тілі — вбився між слов'ян, а це мадяри, що є монгольсько-го походження. На протязі тисячелітньої історії, наш народ мав із тим сусідом багато клопоту. В усіх переломово-грізних моментах, мадяри завжди загрожували нашій державності.

Історичний досвід віків учить, що лише опершися о південні границі, наша нація здобувала свою самостійність. Постановя Русько-Української Імперії часів Олега Віщого, було можливе завдяки українсько-руській колонізації, що опанувала південні кордони від Озівського моря до Дунай, Карпати і далеко поза Карпати, а на заході аж по Краків.

Княгиня Ода, дружина Мешка I у своєму "записі дітям" означає докладно межі тодішньої Польщі (996 р.). Вона каже, в тому записі, що почавши від Балтійського моря (Пруси) і тут докладно означає границі місцевостями аж по Люблин. Від Люблина йде Вислою аж під Краків і Карпати¹⁾.

Наїзд печенігів на наші степи загрозив нашій державі з півдня. Імператор Святослав Завойовник гине в боротьбі за привернення й поширення південних кордонів своєї держави. Володимир Великий і Ярослав Мудрий звертають усі свої сили на оборону та закріплення південних границь, яких не потрапили повністю закріпити. Після їхньої смерти Руська Імперія була заатакована з півдня й розпалася. Великий гетьман України Богдан Хмельницький, добре розуміючи значення південних меж України, уклав союз із південним сусідом і завдяки тому розбив Польщу і збудував Козацьку Державу. Питання південних кордонів це питання бути чи не бути нашій самостійній державі в майбутньому. Ради цього варто блище запізнатися з нашим південним сусідом — Мадярищиною.

Мадяри і їх походження:

Під роком 898 записано в нашій літописі, що: "Ідоша угри мимо Києва угорською горою і пришедше ко Дніпру сташа встами", тобто своїми возами-кібітками. Це є опис одного з набігів мадярів на Русь-Україну, про які докладніше сказано в арабських хроніках. Після арабських записів дата нашого літописця є спізнена на яких 60-70 років, бо мадяри появилися в наших степах 820 р. В 898 р. вони були вже в сьогодиншній угорській низовині над Дунаєм і звідси жодних набігів на Київ не робили.

1) Glanvell. Die Kanonensammlung des kardinals deusdedit. 1905. v. I. p. 199.

Вітчизною мадярів є сьогоднішня Башкірська автономна республіка, з поверхнею 95.000 км² і з 3,500.000 населення. Башкіри звуть себе в рідній мові "баджгард і маджгард, з чого й походить сучасне нам слово мадяр. Орда гунів, що на початку V-го ст. вдерлася в Європу була союзом угро-турських племен-народів. В тому союзі були три мадярські племена — оногури, сарагури і урогури. Арабські й вірменські хроніки звуть їх мадярами. Наш літописець називає їх "юграми". В південній Башкірії є провінція, що й досі зветься Югарія. Її мешканці звуться манси, говорять мовою зближеною до угорської. Угорська мова це мішанина старотурських і іранських слів, але лише в назвах промислу кочовиків — в рибалстві, ловецтві і скотарстві. Хліборобська термінологія, бджільнича та домашнього устаткування це древнь-руські змадяризовані слова²⁾.

В 1235 р. домініканський монах, мадяр Юлій, переїздив через Башкірію і записав, що її мешканці по обох берегах ріки Білої говорять чистою мадярською мовою. Пляно Карпіні, папський посол до Батися з 1246 р. називає Башкірію Великою Мадярщиною, відмічаючи, що жителі говорять по мадярському. В татарській орді Батия, що ішла на підбій Європи, були башкірські тумени. Не дивно, що Батий, маючи Башкірію, захотів ще підбити їхніх племінників мадярів та половців, що в 1239 р. схоронилися перед татарами на Угорщину. Пляно Карпіні записує, що два башкірські племена носили назву Ємей і Юрмат (у Шевченка Ірмак). Між семи мадярськими племенами, що прийшли в Угорщину були якраз ті два племена³⁾.

Коли в березні 1915 р. москалі здобули Перемишль то взяли в полон цілий мадярський полк, який вивезли в Башкірію в околицю Уфи. Здивуванню мадяр не було меж, коли башкіри почали говорити до них зрозумілою їм мовою. Цих кілька прикладів вистачить на доказ про походження мадяр. Після розбиття держави Атилли, мадяри вже не вернулися в Башкірію, а 80 літ пізніше їхні корінні землі заняло нове покоління одноплемінників, а мадяри з орди Атилли стали кочувати в поблизу, точніше в провінції Югарії між Каспієм і ріками Уралем та Волгою.

В Європу вони не могли вернутися, бо сильно хозарська держава замкнула доступ в європейські степи. При кінці 819 р. у хозарській державі спалахнуло повстання кабар — хозарського походження, на релігійному тлі. Кабари запросили на поміч мадяр, що кочували в сусідстві поблизу Каспія. Хозарський коган розбив мадярсько-кабарську армію, яка рятуючися утечею, прорвалася в наші степи літом 820 р. У хвилі прориву мадяр їх було сім племен а кабарів — 3 племена. У проводі кожного племена стояв начальник. Найздібнішого з поміж тих вождів вибрали мадяри своїм великим князем над цілою мадярською ордою. В часі прориву в Європу їх великим князем був Леведий.

Ателькузу:

Хозари зводили бої з мадярсько-кабарськими військами біля десяти літ, відсуваючи їх щораз даліше на південний захід в Причорномор'я.

2) H. Vambery. Die Primitive cultur des Turko-Tatar Folkes auf Grund Sprachlicher Farschungen. Leipzig, 1789.

3) S. Cassel. Magyarische Altertumer. Berlin, 1848. st. 124-125.

Десь біля 830 р. Леведий ударив із мадяро-кабарами на наше густо сколонізоване Причорномор'я і по кількох роках (до 835 р.) підбив місцеве населення. Хто не встиг утекти, зівстав підданим мадярської орди. Заняті землі назвав Леведий Ателькузу (ріка з чистою водою зветься по мадярськи атель, а кузу зн. поміж — тобто край поміж ріками).

Костянтин Багрянородний подає в своїй праці докладно територію Ателькузи. Степи над Чорним морем поміж ріками Варух (Дніпро), обабіч річки Хингун (Інгул), аж до її джерел, через річку Куву (Буг) на висоті джерел Інгула, через ріки Трул (Дністер), Врут (Прут) до річки Серет і Серетом до устя Дунаю. Кордони Ателькузу з півночі виглядали приблизно так: — Почавши з лівобережжя Дніпра на висоті теперішнього Інгула (біля сьогодняшнього Кіровограду) переходили Буг десь біля Саврані-Балти, далше йшли через Дністер і Прут на місто Яси і річкою Серетом до Дунаю. Як бачимо Ателькузу занимали чисто степову полосу, не торкаючи лісо-степу, де сиділи наші улчі і тиверці. На нашу підбиту колонізаційну полісіть мадяри наложили велику дань та змусили колоністів управляти для них збіжжя, бо вони, як номади не знали хліборобства. Хто з колоністів не підкорявся, того обертали в раба. Мужчин брали для догляду своїх стад скоту а жінок продавали грекам. До 835 р. мадяри цілковито опанували зайнятий ними терен (як це сказано в арабських літописців Ібн Руста та Ібн Даста).

За володіння імператора Теофіля, 863 р. мадяри чулися в Причорномор'ї на стільки певними, що стали союзниками болгар проти греків. Від того року бачимо мадярів у союзі з усіма сусідами. Хто більше дав — тому й служили. В 839 р. вони замкнули Дніпровий шлях і послали та купецька валка тодішнього русько-українського володаря-кагана, що були в Царгороді, за протекцією імператора вернулися окружною дорогою через франконську державу, дружньо прийняті імператором франків Людовиком Побожним в Інгельгаймі⁴).

Це мабуть перша історична згадка про руського володаря-кагана та його торговельні зв'язки з Візантією. Зрозуміло, що в той час над Дніпром мусіла бути доволі сильна держава зі столицею в Києві. В 862 р. мадяри, як союзники Великоморавської держави, нападають на Франконську імперію і спустошать землі над річкою Лабою⁵), а попереднього року спустошили були, в тому ж таки союзі, землі над річкою Веною⁶).

В 892 р. мадяри, як союзники франконського імператора Арнульфа, спустошать Велико-Моравську державу, очолену великим князем Святополком. За володіння цього князя до Велико-Моравської держави належала трохи не вся Галичина і землі сьогодняшньої Середньої та Західньої Угорщини, як теж землі Чехії, Моравії та Шлеська.

Знову ж у 893 р. мадяри в тому ж таки союзі з Франками спустошать Середущу Панонію (теперішня Угорщина)⁷).

Як уже мадяри осіли в Ателькузу, стали загрожувати хозарським володінням у Криму. Не маючи змоги оборони Криму військовою силою, хозари посиляють усім мадярським начальникам великі дари і по одній дівчині-красуні, зі знатних хозарських родів на дружин. Вождові Леведі-

4) Annales Bertiniani. st. 149.

5) G. Kun. Relationum Hungarorum t. I. st. 134.

6) Schuneman. Ungarische Jahrsbuch. v. I. st. 221.

єві післали хозарську царівну з приданим 2.000 коней і 4.000 овець. Леведена, через своїх послів іменує хозарський коган — великим коганом мадяр, а мадярське племінне зібрання цей титул затверджує. Від тоді мадяри стали сателітами хозар, сторожами їхніх кримських володінь та ряддям хозарської політики.

Мабуть десь біля 840-880 рр. хозари "напустили" мадяр на Київ, про що згадує наш літопис. Леведий не мав нащадків від хозарської коганівни і хозари, лякаючися, щоб після смерти Леведия не розірвався союз з ними, посилають нових послів з королівськими інсигніями, щоб мадяри вибрали собі нового короля. Мадяри вибирають Арпада, сина Алмущія, другого знатного вожня після Леведия. Хозарські послы наділи на Арпада золотий вінець і пурпуровий плащ, а мадярські вожді піднесли його на щиті високо в гору, а віче голосним криком потвердило Арпада своїм коганом. Так почалася династія Арпадів, одруженого теж із хозарською царівною і опісля усталено закон, що дідичним коганом міг бути тільки той, хто був уроджений від хозарської царівни.⁸⁾

Життя мадярської орди в Ателькузу:

Аль Бекрі та Ібн Дасте занотовують таке: "Мадяри заняли степи поміж двома великими ріками (Дніпром і Дунаєм). Вони кочують зі своїми кібітками та стадами з місця на місце, пошукуючи ліпших пасовиськ для скоту. Зими провадять біля рік, щоб було де поїти отари і ловити рибу для харчування. Панують над слов'янами, на яких накладають данину та змушують працювати на хліб для себе. Непослушних продають в раби. Їхнім богом є бог вогню. Вогонь у них у великому пошанівку. Влада у мадяр розділена поміж двома людьми. Один є головним вождем і зветься "Кенде", а другий відає харчуванням і домашніми справами та зветься "Джила". В часі миру Кенде підлягає розпорядкам Джила, але в часі війни ролі змінюються. Грецькі імператори адресували свої листи до мадяр на оба імена. — Як бачимо з наведеного уривку то керування мадярською державою це відбитка хозарського державного устрою.⁹⁾

Далі буде

8) С. А. Macarthy. The Magyars in the Ninth century. Cambridge, 1930.

(Справди у Багрянородного ст. 18 і 19 та в Ібн Дасте і Аль Бекрі).

9) І. Кузич-Березовський. Березівське боярство на тлі історії України.

Користь із вечоринок...

Панство Сподівальські готуються до прийняття гостей на вечоринку в своєму домі, бо запросили доволі багато знайомих. Перед приходом гостей п. Сподівальський поспішно згортає книжки із полицок та впирає під канапу. Заінтригована тим дружина питає:

— На що це робиш коханий? Чи боїшся, щоб гості не порозтягали тобі книжок?

— Ні, але боюся, що пізнають свої власні книжки, тому й ховаю...

Петро Єфименко – Нестор українських бібліографів

Багатьом українським ученим не судилося зазнати признання ані за життя ані по смерті. До таких призабутих і належно ще не оцінених треба зачислити і Нестора українських бібліографів, запоріжського нащадка — Петра Єфименка.

Батьки нашого ученого походили зі старого козацького але закріпаченого Москвою козацького роду. До речі, ані батько, ані мати Петра не вміли читати та писати. Правда, батько навчився грамоти в війську а навіть "вибився" опісля на сільського писаря, а пізніше на станового пристава, на засідателя суду і нарешті на городничого у м. Ногайську. Мати ж знову це ота наша свідома мати-селянка, що збудила в сина любов до рідної, мови, до наших чудових казок, переказів та легенд, до нашої не-смертельної пісні. Саме завдяки матері, син зацікавився народним фольклором та українською стариною...

Петро Єфименко народився на Запоріжжі, на хуторі біля села Великий Токмак. Початкову освіту здобув у Великому Токмаку, а опісля батьки віддали його в гімназію до Катеринослава. Вже в шостій класі, як каже він у своїй біографії¹⁾ запізнався він із однією книжкою, що справила на нього приголомшуюче враження і він із "стихійного мазепинця" — як тоді називали українців — став глибоко-свідомим українцем. Цією книжкою був безсмертний "Кобзар" Т. Шевченка.

"Кобзар" збудив у Єфименка національну свідомість і він став вивчати історію України, українську літературу та почав працювати над фольклором та етнографією.

У 1855 р. поступив він на студії в Харківський університет. Тут брав він участь в студентському тайному гуртку. За ненависть до царя, що знищив Козацькі вольності та поневолив Україну, друзі називали Єфименка "Царедавенком" — це був його підпільний псевдонім. Так як царська поліція надто вже наступала студентам на ноги, Єфименко виїхав із Харкова в Москву й записався тут на студії. Лихе здоров'я не дозволило йому загреїти довго місця в московському університеті й він рішає виїхати в Україну, посвячуючися праці над збиранням народнього етнографічного матеріалу та фольклору. Десь на кінці 1859 р. в часі його перебування в столиці України — Києві його арештують царські жандарми. Його, разом з іншими ув'язненими перевозять у Петербург до Петропавловської кріпости, а там по кількох місяцях вивозять на Сибір у зсылку. Спершу попав він у Перм, але за антиросійську підпільну працю його висилають аж у Архангельск. Початково перебував він у м. Онезі а опісля аж в Холмогори, де він і одружився з учителькою Ставровською, пізнішим відомим українським істориком Олександром Єфименко.

Переживання Єфименка на засланні були нелегкі. Царська жандар-

1) Вітчизна. Київ, 1965. Н. 7, ст. 197 — біографічні відомості подані тут за його автобіографією, збереженою в Державній Публічній Бібліотечі Києва під Но. 302 (6376).

мерія установила над ним спеціальний надзір, як за "особливо неблагонайдним політичним засланцем"²⁾.

Серед найгірших життєвих умовин він говорив: "Ми повинні вчитися терпеливості у нашого вікопомного Тараса, що яке то лихо скоїлось йому, а він все таки вистояв, як той величавий дуб, що прийшов над ним ураган."³⁾. Вкінці, в 1873 р. Єфименка звільнено зі заслання й переведено під жандармський строгий догляд у Вороніж, а після трьох літ дозволено йому на вибір місця побуту. Після короткої праці в Самарі, він оселився в Чернигові, а перегода переїхав у Харків. У Харкові поступив на працю оцінщиком в Харківському дворянському банку. Очевидно це не єдина його праця. Він працював у земській статистичній бюрі, в редакції "Земського збірника", в підкомісії для вивчення залізно-дорожньої справи тощо.

Треба звернути окрему увагу на те, що саме Петро Єфименко був одним із членів-основників Чернігівської публічної бібліотеки.

Усе своє трудолюбиве життя Єфименко посвятив праці й боротьбі за кращу долю українського поневоленого народу. Замолоду брав живу участь в революційній роботі, а на старші літа вклав своє знання в жертовній праці для того ж народу. Помер він на 73 році життя (1908 р.) далеко на Півночі — в Петербурзі.

Виступав він зі своїми працями або під власним іменем або користувався псевдонімом Царедавенко чи ініціалами — Е. П.; Є-ко; П.-енко; Еф.; П.; П. Є.; П. Е.⁴⁾ До цінніших праць Єфименка з українознавства зачисляємо його розвідку про українські заклинання, про українську кустарну промисловість Сумщини, низка статтів із історії та літературознавства поміщених у Чернігівських губерніяльних відомостях, ряд праць про історію побуту XVII-XVIII ст. низку правничих та інших статтів⁵⁾.

Все ж таки для нас основні його праці з бібліографії. На думку М. Гуменюка, Єфименко почав цікавитися бібліографією під впливом О. Лазаревського⁶⁾.

Першу бібліографічну спробу — рецензію на працю О. Лазаревського про Список джерел для вивчення України (російською мовою). В цій рецензії Єфименко чи не вперше на Україні, як сказано в М. Гуменюка, поставив питання про необхідність складення повної бібліографії всіх друкованих матеріалів.

— "Для нас також необхідний показчик усього, що було написано по-українськи, починаючи від Котляревського і до теперішнього часу, включаючи сюди рішуче все... Добре було б вказати на повісті, оповідання і романи, запозичені з життя українців і написані по-російському, тому що в цих оповіданнях і повістях розсипано багато цікавих відомостей про побут, характер, звичаї і повіря нашого народу. Ще більше необхід-

²⁾ Вітчизна. К., 1965. Но. 7, ст. 198.

³⁾ За сто літ. Київ, ДВУ, 1928, ст. 118. (Листування з О. Кониським).

⁴⁾ Масанов, И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей. Москва, Книжная палата, 1960. т. 4. ст. 181.

⁵⁾ Дорошенко, Дмитро. Слов'янський світ. Берлін, Українське слово, 1922, т. III, ст. 70, 115.

⁶⁾ Вітчизна. К., 1965, Но. 1965, ст. 199.

ний нам показчик книг і статей, написаних на рідній нам галицькій мові...⁷⁾).

На особлившу увагу заслуговує його думка про потребу українського біографічного словника. Ця вельми смілива і теж перша думка про цю справу була виложена в статті вже в 1861 р.⁸⁾ і як з жалем повторяємо за Гуменюком — актуальна й сьогодні, бо в нас ще й далше немає біографічного словника.

Перу нашого дослідника належить список праць українського етнографа і дослідника звичаєвого права Павла Чубинського (1839-1884), що був уміщений в журналі Київська старина.⁹⁾

Велике значення мають теж праці Єфименка в Харківському збірнику. Він то, як редактор Харківського календаря в роках 1884-1887 відкрив спершу науковий відділ, а опісля перетворив його в оцей саме додаток. У цьому Харківському збірнику було багато його статтів із бібліографії, літератури, етнографії, краєзнавства тощо.

Як сказано на початку, як життя так і праця Петра Єфименка, Нестора української бібліографії ще належно не висвітлені. Нам навіть невідомий день і місяць його народин. Ця стаття компеляційного характеру має на меті зацікавити наших молодих науковців цією світлою постаттю та згадати його не злим тихим словом в його 150-річницю з менту народження.

7) Черниговские губернияльные ведомости. Чернигиз, 1860. Но. 36.

8) "Киевская старина", Київ, 1886. кн. IV, ст. 805-809.

9) Ібід. 1884 р. Кн. 5. ст. 138-142.

Використана література:

1. Брокгауз-Єфрон. Энциклопедический словарь. С. Петербург, 1894, т. XI а. ст. 691.
2. Дорошенко, Дмитро. Слов'янський світ. Берлін, Українське слово, 1922, т. III, ст. 70, 150.
3. Энциклопедия Украинознавства. Мюнхен, 1949. т. I., кн. 3, ст. 1006-1016.
4. Українська Радянська Енциклопедія. Київ, 1961. т. 5, ст. 38-39.
5. Вітчизна. Київ, 1965, Но. 7, ст. 197-200. (М. Гуменюк. Один з перших).

ПОВІДОМЛЕННЯ :

Повідомляю всіх своїх Друзів, Співпрацівників і Читачів, які писали до Редакції "Життя і Школа" в будь-якій справі, що з огляду на перевіз моєї бібліотеки й архіву в Торонто та переїзд на працю в Стейт Каледж, мені з огляду на навалу праці не пощастило захопити зі собою на працю листування, тому я не був спроможний відписати на листи. Щиро за це вибачаюся та прохаю написати до мене про цю справу ще раз. Рівночасно дяка за всі святочні та імениннові побажання, на які на жаль я не міг з огляду на особливі умовини відповісти.

З дружнім привітом Ваш

ВАСИЛЬ ЛУЦІВ — Редактор і Видавець

Шкільна Кураторія Вінніпегської Архиспархії звітує, що в окрузі Вінніпегу є в цьому шкільному році такі школи: Школа Непорочного Серця Марії ведена Сестрами Служебницями. Тут є 11 клас і 240 дітей, які навчає 11 сестер-учительок. Є тут теж дитячий садок із 17 дітьми. Це є цілоденна, найбільша школа а крім цього є ще такі вечірні та суботні школи:

1) Катедра св. Володимира й Ольги — 5 клас і 75 учнів — навчає 3 учителів. Парохом є о. прелат В. Кушнір.

2) Парафія св. Миколая — парох о. Вол. Шезчук. Має 6 класи, 80 дітей а навчає 2 учительки.

3) Парафія св. Покрви, о. шамб. Р. Добрянський, має 4 класи, навчається 95 дітей, учить 3 учительки. Крім цього є ще дитячий садок з 33 дітьми та курс для дорослих з 23-ма курсантами.

4) Парафія св. Йосипа — о. прот. П. Малюга, ЧНІ. Школа має 3 класи, 22 дітей і 1 учительку.

5) Парафія св. Анни — о. Є. Рудачек парох і учитель — навчає в 1 кл. 75 дітей.

6) Парохія Христа Царя — о. З. Золотий. В 8 класах учиться 42 дітей — навчає 2 учителів.

7) Парохія св. Духа — о. П. Дарезич. В цій школі 2 учительки вчать у 3 класах 34 дітей а крім цього є ще курс для дорослих із 5 учасниками.

8) Парафія Пресв. Евхаристії — о. І. Шпиткозський. Школа має дві вчительки, що вчать у 5-ти класах 56 дітей. Є ще й дитячий садок із 27-и діточками.

9) Парафія Неустаючої Помочі ПДМ — о. шамб. Ст. Семчук парох і вчитель учить в 2 класах 18 дітей.

10) Парафія св. еПтра й Павла — о. Й. Кормило. Дві вчительки навчає в 4-ох класах 68 дітей.

11) Парафія Пресв. Родини — о. І. Кристалович. Школа має дві класи, 2 учительки й учиться 52 дітей.

12) Парафія св. Йосафата — о. д-р Ол. Баран. Дві вчительки учать у 2 класах 30 дітей. Крім цього на курс українських танків навчає 27 курсантів.

13) Парафія св. Василя Великого — о. Й. Формальчук є парохом і вчителем — навчає в 1 класі 15 дітей.

14) Парафія св. Михайла (Транскона) — о. шамб. Д. Шевчук. Тут навчає в 4-ох класах 2 вчительки 37 дітей.

15) Школа ім. М. Шашкевича — о. шамб. Й. Пуляк. — Одна вчителька учить в 6 класах 17 дітей.

Разом в усіх парохіальних школах є 53 класи де навчає 33 учителі 716 дітей, а крім цього додамо ще Школу Непорочного Серця Марії то буде 44 учителі, 65 клас і 956 учнів а це вже дозволі поважна цифра. Бажаємо нашим колегам багато успіхів у праці й поручаємо їм наш журнал, бо як досі нашим передплатником є єдина пані Н. Піп зі школи ім. М. Шашкевича.

(За "Поступом" ч. II (302), 1965)

Дещо з історії української бібліографії

У нас було немало намагань дати вклад до історії української бібліографії, мається немало причинків до неї, але самої історії немає ще й досі. Більшість із давніших праць сьогодні недоступна, тому подаю для загального ознайомлення наших часів дещо з історії української бібліографії.

Коли появилася наш перший бібліографічний посібник — годі сказати. На думку українського книгознавця Є. Ю. Пеленського: "...індекс книг істинних і ложних є вже в "Ізборнику" з 1073 р. п. н. "О книгах, котория подобають чести, а се книги лживые, их же не подобають чести."¹).

Оцей список апокрифічних і канонічних релігійних книг мабуть і буде першим відомим причинком до історії української бібліографії. Літописні та інші згадки про бібліотеки св. Софії²), яку до речі доволі інтенсивно розшукують советські археологи, та різні згадки про кількість і якість книг наших князів, монастирських, церковних та інших бібліотек теж не усистематизовані й не опрацьовані.

Козацька Україна залишила теж багато дотичних матеріалів. Нам відомі списки книг С. Яворського, Є. Славинецького, І. Мазепи, Т. Прокіповича, Д. Тупталенка та інших церковних і світських достойників козацького періоду. З наукового боку бібліографію цієї доби, а особливо стародруки писані кирилицею, були опрацьовані українськими та московськими бібліографами як от М. Максимовичем, Я. Головацьким, О. Лазаревським, Г. Милорадовичем, П. Єфименком, В. Сопіковим, Н. Каратевим, В. Ундальським та іншими.

Західноукраїнські землі охопили в своїх працях такі учені, як згаданий уже Я. Головацький та А. Петрушевич. Все ж таки найвизначнішим з них являється Іван О. Левицький. Правда, до речі буде тут згадати, що фактично початки бібліографії в Галичині можна приписувати першій українській газеті, видаваній у Львові п. н. "Gazette de Leopold", котра помістила в 1776 р. перший список книжок для продажу³). Дещо пізніше (XVIII-XIX ст.) такі ж списки випускав у світ Львівський Ставропігійський Інститут, але годі сказати щось конкретного про бібліографічну роботу, бо вона не була як слід налагоджена.

Дійсну бібліографічну роботу налагодило щойно Наукове Товариство Шевченка в 1909 р. Тоді то створено спеціальну бібліографічну комісію та доручено їй виготовити Західно-Українську бібліографію. Перші три томи бібліографії зібрав Іван О. Левицький. Четвертий том виготовлений Вол. Дорошенком це бібліографія Франкіани. П'ятий же том це українська історична бібліографія складена Ів. Калиновичем⁴). Разом видано 8 томів.

¹) Енциклопедія Українознавства. Мюнхен, 1949. т. III. ст. 966.

²) Учителське Слово, ч. 7-10, 1965, ст. 15-17.

³) Бібліографія на Україні. Бібліотечний збірник ч. 3. Київ, 1927, ст. 9.

⁴) Бібліотечний збірник ч. 3. Бібліографія на Україні, ст. М. І. Ясинського "Толовні моменти з історії української бібл., ст. 9.

До визначніших бібліографів Східної України зачисляємо М. Комарова, який склав "Бібліографічний покажчик нової української літератури", виданий 1883 р. в Києві.⁵⁾ У цій праці подані важливіші видання з 1798-1883 р. В 1911 р. почав свою цінну працю новий (крім Львова) бібліографічний осередок, а саме Одеське бібліографічне товариство при місцевому університеті. Це товариство поставило собі завдання: 1) збирати матеріали з біографії й бібліографії, 2) Зноситися з урядовими книгосховищами, громадськими й приватними бібліотеками й музеями в справах бібліографії. Зокрема виразно накреслено найближче завдання — збирати матеріали, що до Одеси та місцевого краю⁶⁾. Крім цього товариство видало ряд періодичних і книжкових видань. Правда, самих бібліографічних матеріалів видано в цілому тільки на яких 128 ст. з цього 58 ст. припадає на Одеські краєзнавчі матеріали, а решта матеріалів за малими виїмками це загально-російського, але не українського значення.

Далеко більше значення мають бібліографічні нотатки, поміщені систематично в тодішній українській періодиці, як от в "Українській старині", "Київській старині", "Основи", "Правді", "Зорі", "Записках НТШ", "Літературно-науковому віснику", тощо.

В часах української державності 20-х років теж пороблено відповідні старання й у ділянці бібліотекознавства й бібліографії. До таких актів зачисляємо закон виданий гетьманом П. Скоропадським в дні 2-го серпня 1918 р. про заснування Національної Бібліотеки Української Держави в Києві⁷⁾. І саме завдяки заснуванню національної бібліотеки дано змогу при цій же бібліотеці розгорнутися бібліографічній праці. Правда, воєнні часи та боротьба за нашу державність із переважаючим ворогом не дали змоги розвинути цієї праці повністю. Заснована в 1919 р. в Харкові Книжкова Палата була першою офіційною базою бібліографічної праці на Східній Україні. Саме тут почав виходити в 1923-24 рр. журнал "Книга" із додатком "Бібліографічний бюлетень". В 1924-25 рр. починає виходити критично-бібліографічний журнал "Нова книга", як теж із 1924 р. появляється офіційний орган державної бібліографії "Літопис українського друку", що проіснував до великої чистки творців української науки й культури в 1930 р.⁸⁾

Треба додати, що бібліографічну працю ведуть теж інші великі бібліотеки України та Харківський бібліотечний інститут. Над цією проблемою працювали, крім згаданих уже авторів ще й такі визначні вчені, як от В. Ігнатієнко, О. Андрієвський, С. Маслов, М. Попов, І. Свенціцький, Ю. Меженко, М. Яшек, М. Ясинський, І. Бойко, М. Гуменюк, Я. Керекез та багато інших.

Крім цієї праці в дні 7-го червня 1919 р. затверджено законом Головну Книжну Палату в Харкові (про що була вже мова) та її складовий

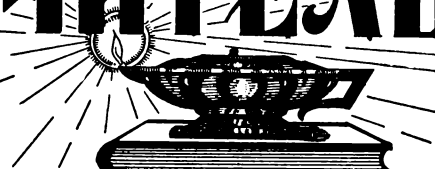
5) Українська Радянська Енциклопедія. Київ, 1959, т. I. ст. 548/1.

6) Известия Одесского Библиографического общества. т. I. вип. 2. Одеса, 1911, ст. 10.

7) Енциклопедія Українознавства. т. III. Бібліотеки. ст. 1011/2.

8) Українська Радянська Енциклопедія т. I. ст. 547-549, Енциклопедія Українознавства т. III. ст. 966-969.

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

1-2 (101-102)

СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ, 1966

РІК XII.

П. Ковалів

Про самотність слов'янських мов

Кожна мова становить органічну єдність з етнізмом, що лежить в основі життя нації. Розвиток кожної нації проходить в органічному зв'язку з розвитком мови. Тому не дивно, що женеvський професор Фердинанд де Соссюр надає мові значення історичного документу того чи іншого народу, тієї чи іншої нації. А що індоевропейські мови становили колись одну мовну систему, близько до системи національної мови, то де-Соссюр на цій підставі твердить про якийсь первісний індоевропейський етнізм, що його нащадками є національності, які говорять нині цими мовами.

Але не всі нації розвинулись з первісного індоевропейського етнізму, як і не всі мови національні розвинулись безпосередньо з індоевропейської прамови. В своєму розвитку сучасні національні мови пережили ще стадії більших мовних родин, що відкололись від свого спільного кореня, спільної індоевропейської родини. До таких більших етнічних одиниць належить велика *праслов'янська* родина з спільною *праслов'янською* мовною системою.

Мовна система — це відображення національно-етнічного духу. Кожна мовна система характеризується своєрідністю духа того народу, що є носієм цієї системи. Тому мовна система не тільки вивчається, але й сприймається як система цілої духовності даного народу. Через те ми кажемо часто: добре знати мову — це не тільки говорити, висловлювати нею свої думки, але й мислити нею, витворювати ці думки.

Тепер мова кожного слов'янського народу становить окрему систему, але разом з тим в кожній мові є щось таке, що єднає її з іншими слов'янськими мовами, робить приступною до розуміння інших слов'янських народів. А це свідчить про спільну мовну систему в минулому. Розуміти чужу мову, не вчивши її, — це означає бути в кривній спорідненості з носієм цієї мови. В такій спорідненості перебувають між собою всі слов'янські народи, що вийшли з спільного етнічного кореня, об'єднані однією мовною системою, що в науці прибрала назву *праслов'янської* мовної системи чи *праслов'янської* мови. Шляхом порівняльного вивчення сло-

в'янських мов учені витворили навіть граматику праслов'янської мови. Напр.: Г. Илинский, Праславянская грамматика. Ніжин, 1916.

Такий підхід до розуміння праслов'янської мови як окремої мовної системи значно полегшує розв'язання питання про так звану класифікацію слов'янських мов, про їх взаємовідносини, питання, яке досі в славістиці не мало міцного наукового ґрунту для його розв'язання, бо спиралося на принципи більшої чи меншої спорідненості між слов'янськими мовами, на принцип переваги одної мови над іншими, одної нації над іншими націями. Так виникли різні групові теорії, які служили часто для використання їх з певною політичною метою національного поневолення.

Немає ніякої наукової підстави ділити слов'янські мови на групи (південні, східні, західні) за принципом давньої, споконвічної спорідненості, бо немає доказів, щоб такі перехідні мовні системи існували. Можна говорити про класифікацію тільки за принципом географічно-територіальним, на що вказав іще славіст Міклошич, який в своїх працях чітко додержувався погляду, що всі слов'янські мови самостійні, і коли мова йде про групову спорідненість, то цю спорідненість треба розцінювати в межах їх географічного положення, бо мови географічно ближчі мають більше спільного, ніж ті, що між собою не межують. Цю думку підтримав і розвинув український учений Степан Смаль-Стоцький в своїй праці "Розвиток поглядів на сім'ю слов'янських мов і їх взаємне споріднення", Прага, 1927. Заслугою в цьому Ст. Смаль-Стоцького саме є те, що він в основу спорідненості кладе не окремі прикмети, а суму всіх прикмет, тобто цілу *мовну систему*. А що такої спорідненості між окремими групами слов'янських мов не існує, то можна говорити лише про географічну близькість (більшу чи меншу), що може проявлятися лише в окремих прикметах, а не в цілій системі.

Отже, всі слов'янські мови, як національні мови слов'янських народів, розвинулись безпосередньо з одного спільного джерела — праслов'янської мови, живої мови того народу, що колись, ще до свого розселення, становив етнічну цілість. Слов'янські мови, що спочатку були діалектним розгалуженням єдиної мовної системи, з часом розвинулись у власні, незалежні одна від одної мовні системи, згідно з законами розвитку літературних мов, як витвір знову ж таки окремих національних духів.

Всі слов'янські нації мають понад тисячолітню історію свого розвитку, кожна має свою історичну традицію, кожна витворила собі питомену їй національну культуру, отже й національну мову. Між цими мовами зберігається ще, так би мовити, деяка сестерна близькість, що нагадує про колишню праслов'янську єдність. Ця близькість проявляється насамперед в збереженні частини словарного складу, в збереженні спільних звукових, словозмінних і синтаксичних елементів.

Дослідникам мови, нашим славістам, конче треба зважати на ці факти. Порівняльною методою треба ці факти пильно розшукувати й стверджувати. А головне треба з усією науковою об'єктивністю підходити до тих фактів, що виникли в тій чи іншій слов'янській мові вже пізніше на ґрунті географічно-територіального співжиття народів і ніякого засадничого впливу не мають, щоб вносити будь-яке заперечення самотності слов'янських мов, як окремих систем, що виділились безпосередньо з праслов'янської мовної системи.

(“Наш вік”, 1949)

Здрібнілі форми в українській мові

(Завваги до психології української нації)

Українська мова має найбільше здрібнених слів із усіх індо-європейських мов. У зв'язку з цим насувається питання чому це приписати? — Чи це може вияв однієї з головних рис відрубності психіки української нації, і що саме вплинуло на її сформування.

Творцем української мови був донедавна виключно український селянин, цей підставовий зруб усякої нації, а одиноким творивим нинішньої української нації. Наша літературна мова нав'язана з т. з. народньої мови, та ще й досі свої основні соки черпає головню з неї. Звідси в нас загально подивляване багатство форм і словника, тут і корінь для дальших можливостей розвою нашої мови. Правда, з погляду словного засобу деякі індо-європейські мови випередили українську мову, згадати б хоча мову англійську чи німецьку, але коли розслідити ближче ту справу, то легко завважимо, що в них чимало слів, утворених штучно, нпр. німецьке Доннерстаг - четвер, або це тільки відповідно виполіровані чужі слова, пр. англійське уїлледж від латинського вілла — дім на селі.

Селянин завжди глибше відчуває красу природи, ніж міщухи та інтелігенція. Головно ж український селянин має на те ще більших даних, як селянство інших європейських націй. Зложилося на те три обставини: сильна домішка азійської крови, відсвіжувана постійно століттями, краса української природи, а врешті наша історія.

Що народи Азії обдаровані більшою уявою, як інші народи світу, та що в них при тому чимала здібність дати вислів чи то в словній формі, чи то в ручній роботі цій уяві, це річ загально знана. І саме оцим відблизком домішки східньої крови треба приписати незвичайне багатство наших народних пісень, дум, переказів, вишивок і інших ручних робіт. Краса ж українських земель не тільки не дозволила зникнути цьому природному естетичному наставленню української психіки, але навпаки — піддержувала й підсилювала його. Їй треба приписати також те, що психіка українського народу (селянина) увільнилася скоро й без зайвих потрясень від звичайних первісним людям т. зв. жорстокостей, естетизувалася не тільки вширину, але й углиб. Останньому допомагав головню ж той історичний факт, що український нарід ніколи не був нацією-галапасом на чужо-національному організмі. Краса природи знайшла пригожий моральний ґрунт.

Так ото через відчуження української інтелігенції й міщанства, нинішня українська нація, завдяки одиноким донедавна її репрезентантові, селянинові, зберегла нахили первісної психіки, наставлення до уявляного світогляду, підсилюване постійною домішкою крови східніх народів, ані трохи не діткнених штучною й морально хиткою європейсько-американською культурою. Нахили, що під впливом краси української природи й відповідного розвою історичних випадків, розвинулись у високо моральний естетизм. А естетизм обіймає не тільки наставлення до уявного

світогляду, але також наставлення до відчування краси, що йде тісно в парі з тією ціхою психіки, що звемо ніжністю. І саме ця ніжність вилілась між іншим також у здрібнілих формах української мови. Коли б у нас була т. зв. вища верства, вона була б пробувала творити штучну літературно-наукову мову, і ледве чи допустила б ці здрібнілі форми, що на її погляд "не лицювали б" із таких чи інших поглядів вимodelюванню мови. Але що в нас цієї верстви не було, то розвоєм мови керував не сухий, тверезий і безглядний інтелект, а ніжне почування. Коли ж і згодом появились перші творці української літературно-наукової мови, то вони чи то зв'язані органічно зі селянством, чи то люди, що живуть почуваннями (письменники й поети), чи то врешті з вдячності для хлібороба, що зберіг українську націю від загибелі, прийняли всеціло його готову мову і його мовну техніку, та й за її законами розвивають далі.

Мабуть, чималу роль відіграв тут ще той історичний факт, що український хлібороб довгі віки був постійно поневолений, гноблений і кривджений (кріпацтво, панщина). Не маючи змоги виладувати своєї енергії назовні, прикований волею дужчих до землі, "увійшов у себе", заразився поголовно інтравертизмом. Придушений лихоліттям, недолею й неволею, висміяний і понижений, зробився більш вражливим на все те, що апелювало до почувань. Відомо, що недуга, горе, недостаток чинять людину вражливішою і навіть ті, що з розпуки стали злочинцями, звичайно відзначаються значно більшою ніжністю, ніж годовані, вдоволені, з добрим самопочуванням, певні себе, авторитетні, зовнішньо моральні "добродії".

Ніжність, викликана первісним естетичним наставленням, поглиблювана й уморальнювана з одного боку красою української природи, а з другого — історичними випадками, шукала вислову в першу чергу в словесній творчості. Це саме й дало своєрідну закраску нашій народній пісні, що перевищує також числом народню пісню інших європейських націй. А чуттєвий зміст цієї пісні вимагає відповідної форми, ніжної, зворушливо-пестливої, якої вживає хоч би мале дитя, коли виповідає свій біль!

Але ця ніжність не знайшла б вияву в здрібнілих формах мови, коли б не та обставина, що в селянській верстві творцем мови є головню жінка, звичайно вже завдяки призначенню й їй тільки питомим фізичним своєрідностям, до ніжностей податливіша за чоловіка. І це саме мусіло вплинути на характер української мови, надати їй своєрідну ціху, що сильно відрізняє її від тих штучних мов, яких творцями й виховниками була т. зв. інтелігентно-міщанська верства, що донедавна діяла виключно через чоловіків, і де жінка була тільки хатним додатком.

Говорячи до дітей, мати звичайно старається вживати якнайчастіше здрібнілих слів, де-не-де навіть степенує здрібнілі форми, що згодом завоюються дітьми та доростом, головню жіночим. Але коли в селянській сім'ї переймає згодом ці форми також чоловік, то в інтелігентній вживає він їх тільки деколи, звичайно тоді, коли не чує їх ніхто сторонній, за те вистерігається їх пильно в прилюдному вжиткові. А українському селянинові було ще тим легше піддатись під вплив жіночої форми вислову, що, як уже зазначено, з природи мав він велику схильність до зворушливої ніжності. Все таки навіть він борониться перед її виявом, а на доказ вистане навести хоча б дві наші пісні: дівочу й парубоцьку. У першій багато здрібнілих форм, у другій — або дуже мало, або й цілком їх бракує.

Коли ж часами й стрічаємо їх також у тих піснях, що співає парубоцтво, як от хоча б у пісні про Довбуша:

"Людська кровця не водиця, —
Проливати не годиться!"

то нема сумніву, що ті пісні зложили дівчата, а чоловічий світ вже згодом переняв їх від них. А згадані психічні питоменності української психіки, питомі не тільки жінкам, але й чоловікам, тільки улегшили це переняття й зберегли ніжно-пестливі форми слів у такому виді, який надали їм жінки.

До психічних відрубностей, питомих українській нації, належить між іншим ще й те, що в нас у обопільних відношеннях доросту й старших людей, а навіть у віці між 25 і 50-им роком життя, навіть інтелігентсько-міщанської верстви, меншу роль відіграє багатство, походження, суспільне становище, чи науковий ступінь, а за те велику вагу прив'язується до різниці літ. І це можна звести до опертя нашого життя на народні маси. Але докладніше про це колись іншим разом.

(За Рідною Мовою, ч. II (35), 1935 р.)

СТУДЕНТИ ЗАКАРПАТЦІ XVIII СТ. НА НАУЦІ В КИЇВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ

В 1737-38 шкільному році серед студентів Академії записано ім'я Івана Боцневича, родом з міста Бардієва — тепер у Східній Словаччині хоча й тепер там живе чимало українців.

В 1740 р. прибув у Київ на учобу з Ужгорода Степан Пчельський. Він був прийнятий у Академію, але з невідомих причин учився в колегіях Переслава і Чернигова. В 1744 р. знову вернувся в Київ і по двох роках закінчив в Академії "школу" тобто майже весь курс навчання. Опісля він виїхав на Закарпаття, а в 1749 р. виїхав в північну Югославію (Сримську Спархію) і був викладачем у різних школах. В 1757 р. вернувся в Київ і став ченцем Видубицького монастиря.

У вересні 1746 р. у Київ прибув 22-річний Олекса Кертис із Мукачева та заявив, що має бажання навчатися в Академії "славно-латинського язика". Його прийнято в Академію, але дальше про нього нічого не відомо.

В 1754-55 р. навчався в Академії, як свідчать про це списки, Василь Штефка, "козацький син із села Кривого" — з Хустського району. Більше даних про нього покищо не знайдено.

В грудні 1769 р. прибув із Закарпаття в Київ Микола Добрянський, син священика. Він написав по латині прохання до митрополита Арсенія, прохаючи його дозволити слухати богословіє. Тобто він прохав прийняти його на останній курс навчання. Він — як більшість — обіцяв, що по закінченні учоби вернеться на Закарпаття.

(За УІЖК., 1965, ч. 6, ст. 95-98).

Голосні та приголосні

Програма першого року навчання української мови в наших рідних школах вимагає, щоб учні ознайомившись із розділом "фонетика" чітко уявляли склад голосних і приголосних звуків, знали особливості їх звучання, способи позначення звуків на письмі, уміли встановити співвідношення між звуками і буквами в слові, розуміли причини можливих невідповідностей між звучанням і написанням, тощо.

Доведення до свідомості учнів звукового значення букв Я, Ю, Є, Ї, становить чи не найбільшу складність в опрацюванні матеріялу з фонетики, яка збільшується від того, що і в програмі з української мови, і в шкільному підручнику формулювання відповідних положень часом суперечне, а то й хибне.

Відомо, що букви Я, Ю, Є, Ї виникли ще в давнину і зберігаються в нашому письмі за традицією. Кожна з цих букв могла мати різне значення у різних позиціях у слові.

У кириличному письмі буквою Я, наприклад позначали сполучення приголосної йоти (Ј) з голосним А на початку слова або після голосного: аз, стояти. Це відбувало той період в історії письма, коли окремі букви позначали цілі склади.

Характерно, що цю ж букву вживали і на позначення одного звука А, що стояв після м'яких приголосних, наприклад: воля, коня, хоч у звуковому складі цих слів приголосного Й не було.

Таке ж звукове значення мали відповідно і букви Ю та Є. Правда, вживання букви Є після м'яких приголосних було непослідовним: її можна було замінити Є в тих же позиціях, оскільки вона позначала голосний звук переднього ряду (а перед голосними переднього ряду могли бути тільки м'які приголосні). Через те, що в графічному образі цих букв було позначення йоти, букви Я, Ю, Є здавна називають йотованими. З часом написання деяких з цих букв змінилося. Так наприклад, у букві змінилося місце написання вертикальної риски, що позначала приголосну йот.

У сучасній українській графіці маємо чотири йотовані букви: Я, Ю, Є, Ї. Букву Ї, що позначає сполучення приголосної з голосною І, пізніше взяли з кириличного ж письма, в якому звук і передався трояко: И, І, Ї — з однаковим звуковим значенням.

Таким чином, букви Я, Ю, Є з самого виникнення позначали, залежно від позиції в слові, то звукосполучення (И-А, И-У, И-Е), то самі голосні А, У, Е, що стояли після м'яких приголосних. Ніяких особливих йотованих звуків вони ніколи не позначали, і за всю свою історію вживання вони не змінили свого звукового значення.

На початку слова, після голосної, після апострофа і м'якого знака букви Я, Ю, Є в сучасному українському письмі завжди позначають сполучення двох звуків (яблуко — йяблуко, з бою — з бойу, м'який — мйякий, модельєр — модел'йєр); у кінці або в середині складу після м'якої приголосної букви Я, Ю, Є позначають одиночні голосні звуки А, У, Е

(нянька — н'ан'ка, люба — л'уба, синє — син'є). Лише йотована буква **Ї** завжди позначає сполучення звуків — приголосної **Ј** та голосної **І** (їсти — йїсти, поїзд — пойїзд, з'їхати — зйїхати).

То чи ж правильно називати йотовані букви йотованими звуками? Якщо йдеться про позиції, де **Я**, **Ю**, **Є** позначають сполучення **ІА**, **ІУ**, **ІЕ**, то очевидно, що кожна з цих букв передає не звук, а сполучення звуків. А звукосполучення, як відомо, це не звук, а звуки. Сказане стосується і букви **І** (**ІІ**). Ті ж **Я**, **Ю**, **Є**, що стоять у кінці та в середині складу після м'яких приголосних, позначають звуки **А**, **У**, **Е**, а не якісь йотовані звуки.

Зі всього сказаного випливає висновок: немає йотованих звуків: **Я**, **Ю**, **Є**, **І** — це йотовані букви.

Неправильне розуміння звукової природи йотованих букв, що їх помилково називають йотованими звуками, коріниться в графічному способі позначення двох звуків одною буквою. "Дуже часто, — пише про це М. Матусевич — спосіб графічного зображення вводить в оману людей, що недостатньо розуміються на питаннях співвідношення графіки і фонетики, і доводить до змішування букви й звука. Яскравим прикладом може бути стале до недавніх пір (іноді навіть у людей, що мають певне відношення до лінгвістики) тлумачення російських літер **Я**, **Ю**, **Е**, як знаків, що їм відповідають якісь ніби особливі звуки, хоча насправді вони позначають або сполучення (**Ја**, **Ју**, **Јо**), або м'якість попереднього приголосного плюс голосний **А**, **У**, **О**.

Відмова від хибного терміна "йотовані звуки" допомогла б уникнути неточностей у формулюванні відповідного матеріалу в програмі з української мови і в шкільному підручнику. А між тим, у програмі з української мови читаємо: "Прості та йотовані звуки". Таке сформування вносить непотрібну плутанину, змушує вчителя відшукувати у системі голосних української мови "прості" і "не прості" звуки, тобто шукати те, чого немає насправді.

Певні параграфи шкільних граматик містять усі потрібні відомості про йотовані букви. Але правильні положення тут чергуються з хибними, що веде до суперечностей у викладі. Так, у підручнику відзначено, що голосні звуки, залежно від місця й вимови, можуть сполучатися з приголосним звуком **І**. У таких випадках на письмі вони позначаються буквами **Я**, **Є**, **Ю**, **І**. Але далше автори дають несподіване визначення: "Звуки, що складаються з **І** і голосного, називаються йотованими".

Найменування йотованих букв звуками у шкільних підручниках з мови робилося й раніше. На жаль цю неточність знаходимо скрізь по наших граматиках та шкільних посібниках.

Певні труднощі можуть виникнути і при характеристиці приголосних звуків **Ч** і **Ц**. В одному з підручників сказано: "приголосні **Ч** і **Ц** злиті з двох звуків: **Ц**—**ТС** (цап, циган, цукор); **Ч**—**ТШ** (чапля, чиж, чуб). Можливо це є відгомонам хибного положення про те, що окремі літери можуть позначати сполучення звуків, як у випадку з так званими йотованими звуками. Нам доводилося спостерігати, як учні і навіть учителі, керуючися цим положенням, встановлювали, наприклад, у слові цирк таке співвідношення звуків і букв: 4 букви. а 5 звуків, бо ж **Ц**-**ТС**. Те, що **Ц** не дорівнює **ТС**, а **Ч** не дорівнює **ТШ**, можна легко перевірити, спробувавши підставити **ТС** замість **Ц** або **ТШ** замість **Ч** у будь-якому слові.

Порівняй: цап — "тсап", чапля — "тшапля". Порівняння показує, що заміна неможлива.

Ч і Ц, так само, як і ДЖ, ДЗ, — це аффрикати, дійсно злиті звуки, але в них злилися не два звуки, а два вимовні елементи, дві артикуляції — проривна і щілинна. Таким чином Ц — це звук, а не звуки, і позначки Ц-ТС, так само, як Ч-ТШ — недосконалі, бо ведуть до помилкових висновків про те, що Ц "складається" з Т і С, а Ч — з Т і Ш.

Нам здається, що при опрацюванні матеріялу про звуки і букви, про голосні і приголосні звуки та особливості їх позначення на письмі учителі мови на лекціях з фонетики у початкових класах можуть користуватися такими положеннями:

1. У звуковій системі укорайнської мови є шість голосних звуків: А, О, У, Е, І, И. Але для позначення їх на письмі користуємося не шістьма буквами, а десятьма: А, О, У, Е, І, И, Я, Є, Ю, Ї.

2. Якщо голосні звуки А, У, Е, І стоять після приголосного И, то сполучення цих двох звуків передається на письмі відповідно одною буквою: (ИА-Я, ИУ-Ю, ИІ-Ї). Букви: Я, Ю, Є, Ї через це й називають йотованими. Наприклад: "йар"-яр; "йунак"-юнак; "моє"-моє, "пойїзд"-поїзд. Окремої (одної) букви для позначення сполучення приголосного И і голосного О в нашому письмі немає, тому воно так і позначається двома буквами: ИО.

Голосного звука И після приголосного И ніколи не буває, тому немає ні сполучення ИИ, ні тим більше окремої букви для його позначення. Таким чином у нашому письмі є лише чотири йотовані букви: Я, Ю, Є, Ї.

3. Три йотовані букви Я, Ю, Є можуть означати не тільки сполучення звуків (ИА, ИУ, ИЕ), але й один звук (А, У, Е) після м'якого приголосного, про що вже говорилося. Йотована буква Ї одного звука І ніколи не позначає.

4. Буквами Ч і Ц позначаємо приголосні звуки, причому кожен з них — завжди один звук. Звуки ДЖ і ДЗ (дзвінкі) мають таку ж природу як і Ч та Ц (глухі); проте звуки ДЖ і ДЗ позначають двома буквами — ДЖ, ДЗ. Буквою Щ позначається сполучення двох приголосних звуків: Ш плюс Ч.

МИ І ЕВРОПА

В одній із дарових грамот ордену оо. Бенедиктинів у Франції зроблений для монастиря св. Криспа Великого збереглися підписи фундаторів. Тогочасний (1059 р.) король Франції, старший син Анни Русинки — королеви Франції і дочки Ярослава Мудрого — підписався тільки знаком хреста, а в той же час його мати дала свій власний підпис.

Чужі оцінюють!

Уолтер Скот, прочитавши наше "Слово о полку Ігоревім", подивляв його красу і дивувався чому цей твір мало оцінено нами.

Перша жіноча школа в Україні

Сотник наполеонівської армії, українець Іван Стрільбицький був одружений з Доротеею Мастай де Форетті. Її рідний брат Іван був обраний в 1845 р. Папою й є відомий під іменем Пія ІХ.

Навчання в лучених клясах

Праця в лучених клясах вельми важка і вислід роботи залежить у великій мірі від умового розвитку та активності дітей, як теж від умілого зеконювання даного на лекцію часу.

Як відомо, учитель має до розпорядимости тільки пів лекції і з досвіду відомо, що та група учнів, яка працює перша самостійно, має слабший вислід роботи, як та кляса чи група, котрій учитель вияснював наперед, а опісля вони бралися до праці. Переважно тих перших 15-20 хвилин витрачених учителем на вияснення матеріалу одній з груп, це підготовка школярів до поправи домашніх вправ. Матеріал перероблений на попередній лекції та провірений і вивчений вдома звичайно нудить учнів, вони швидко викичують цю роботу, а тоді їхня увага розсівається і не спроможні повністю схоплювати зміст пізніше поданого, нового матеріалу. Навіть якщо вчитель задасть учням більше праці то учні свідомі того, що не це писання а домашня вправа і усні питання матимуть вагу в оцінці їхніх знань учителем. І якраз тут створюється якесь зачароване коло з якого буває доволі трудно вийти, щоб зробити виклад цікавим, змістовим і хосенним для учнів.

В совєтській школі, як каже Р. Вацик: "здійснюється тепер перебудова навчально-виховного процесу в двокомплетній школі, коли вчителі відмовляються від окремого етапу уроку — перевірки знань учнів, — внесла істотні зміни в зміст роботи: матеріал домашнього завдання не повторюється в клясі, а виконуються тренувальні вправи творчого характеру, що пов'язуються з лекцією"¹).

Тут насувається питання, які саме роди роботи давати учням, щоб активізувати їхню діяльність, збудити зацікавлення пізнішим викладом і тримати весь час у напрузі й зацікавленні? Тут учитель повинен розв'язувати справу індивідуально, в зв'язку з тим, які кляси та який рівень знань і інтелігенції учнів. Вказане, щоб, от для прикладу, для учнів початкових років на лекції з програмою більш успішного нового читання задати учням компонування (усно чи письменно) оповідань — тематично пов'язаних із змістом шкільного підручника. Очевидно, годі обмежуватися шкільною читанкою. Хай діти компонують оповідання із подій взятих зі щоденного життя. Тут може бути розповідь про пластовий чи сумівський або інший молодечий з'їзд, свято чи просто вакаційні табори пригоди, тощо.

Р. Вацик, у згаданій уже статті радить таке: "Якщо вивчення нового плянується в першій половині лекції, то творчі роботи учні виконують у другій. Але в тих випадках, коли доводиться робити навпаки, як це часто буває необхідно в клясі-комплекті, тоді ті 5-7 хвилин до кінця лекції, що залишаються після вивчення тексту, потрібні для осмислення основних думок прочитаного, закріплення навичок виразного читання, записування легко і цікаво можна провести дану роботу. Школярі пишуть зміст, про-

¹) Радянська школа. Но. I, 1965, ст. 51. (Р. Я. Вацик. Робота вчителя з клясом-комплектном).

незнайомих слів, фраз тощо. Виходить, що на лекції не залишається часу на передбачені програмою творчі роботи. В такому разі кращі вчителі переносять їх на наступну лекцію читання, на першу його половину”.

Думка добра. Бо дійсно на другий день після кількахвилинної бесіди робленого попереднього дня, твору або подають опис дійових осіб чи знову ж складають композиційний плян. На лекціях граматики теж добре — заставити дітей написати коротеньке оповідання, де було б подано взірці чи використано попередньо вивчені правила. Деякі вчителі дають дітям неправильний текст і велять підкреслити чи справити всі похибки.

На лекціях історії чи географії учні вивчають зміст лекції із тексту підручників, працюють над хронологічними таблицями чи мапами, рисують мапи чи відповідно до тексту заповнюють т. зв. “сліпі мапи”, дають описи поодиноких частин України чи подають характеристику визначних постатей нашої історії, як от Святослава Завойовника, Рівноапостольського володаря Володимира Великого, Ярослава Мудрого, гетьмана Зиновія Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Симона Петлюри, гетьмана Павла Скоропадського, Михайла Грушевського чи інших...

Згадуваний нами автор подає в своїй статті плян лекції, на якій в обох класах вивчається новий матеріал.

Нижча класа

1. Самостійна робота (6-8 хв.)

Закріплення або повторення матеріалу, на основі якого вивчатиметься нова тема.

2. Робота з учителем (15-17 хв.)

Пояснення нового матеріалу з одночасною перевіркою засвоєння його; визначення завдань для самостійної роботи в класі.

3. Самостійна робота (14-16 хв.)

Усні і письмові вправи, творча робота учнів для закріплення вивченого.

4. Робота з учителем (6-7 хв.)

Перегляд самостійних робіт учнів, повторення попереднього матеріалу. Завдання додому.

Вижча класа

1. Робота з учителем (6-8 хв.)

Пояснення завдань з теми завданої додому. Повторення попередньо вивченого для переходу до сприйняття нової теми. Приготування до самостійної роботи з новим матеріалом.

2. Самостійна робота (15-17 хв.)

Усне і письмове виконання завдань на закріплення та повторення пройденого або попереднє часткове вивчення нового матеріалу.

3. Робота з учителем (14-16 хв.)

Справдження самостійної роботи. Пояснення нового з провіренням засвоєння цього матеріалу учнями. Завдання для самостійної роботи в класі і вдома.

4. Самостійна робота (6-7 хв.)

Усні і письмові вправи для запам'ятання.

Користаючися поданою схемою учитель має змогу кожнаразово повністю відмічений нашими рідношкільними програмами - матеріал, непотрібно витрачати часу на лишнє повторення сказаного но і не треба повторювати надто вже стандартних вправ із наших підручників.

Правда, як ми не підготувались би до лекції, завжди треба пам'ятати, що заки приступимо до розбору матеріалу — чи то оповідання чи вірша — необхідно заздалегідь проробити з дітьми незнані слова, зворотити й конструкцію речень та нові чи незнані граматичні засади.

Крім сказаного, дуже важне, щоб на лекції утримати живе, швидке темпо. Може навіть доведеться нераз, учителеві, переходити від одної класи до другої чи то з якимось запитанням чи заувагою — не зважаючи, що це пора праці з другою групою. Щоб залишена група не нудьгувала чи не втрачала темпо лекції — даємо їй маленьке завдання — ось хочби: "Відмітьте в оповіданні слова переносного чи протилежного значення. Підчеркніть в оповіданні характеристичніші метафори, чи є тут якісь новотвори, де є основна думка, хто головний герой, котрий опис чи епізод найбільше подобається, тощо. Це на лекції читання. Знову ж на годині мови хай повторять граматичне правило, підшукати відповідні приклади, збудувати кілька різного типу речень, провести працю над різними відмінками потрібних у праці іменників, робота над дієсловом, прикметником, займенником, числівником та різними невідмінними частинами мови.

Кожний досвідчений педагог знає, що лекція далеко легше йде, краще сприймається учнями і дає бажані результати якщо вчитель користується при лекції ілюстративним матеріалом. Це можуть бути малюнки, чи то побутові чи для історії — історичні чи різного рода мапи та схеми при географії. Щоб не розпорошувати при показі одній групі, уваги другої групи, треба дати їм якесь часом обмежене завдання. Це змусить їх працювати уважно й не розсівати думок. Дехто практикує ще й те, що перед лекцією розвішує малюнки чи інший ілюстративний матеріал на стіні, щоб учні мали змогу приглянутися, а з початком лекції ховає.

Безперечно, тут теж буде допоміжною індивідуальна здібність кожного вчителя, що на основі свого досвіду введе в лекцію те, що допоможе добитися найкращих успіхів у його учнів.

Нью Йорк, Н. Й., грудень, 1965

ТАК ВОНИ ВИГЛЯДАЛИ...

(Очевидці про наших визначних людей)

"До тої Баришівки потрапив я, а незабаром Сіماشкевичеві вдалося залучити туди й Зерова. Я чомусь уявляв собі людину худорляву, високого росту, і був здивований, побачивши щось цілком протилежне: людину низького росту, в окулярах, зі зіпсованими зубами. Борнішівське громадянство запропонувало нам читати в клубі циклі лекцій з української історії, літератури і культури. Зерову припав курс української літератури, і коли я почув першу його лекцію, то зрозумів, де ховається його великий талант. Він поривав за собою всю аудиторію: не тільки селян, але й нас, досвідчених "культурників". Пам'ятаю, як після другої лекції, де він читав думу про трьох братів, я зворушено стискав йому руку, висловлюючи свій захват. Це був справжній чародій і маг, який змушував себе слухати. Мова його лилася, не спиняючись, образи квітли, часами вплітався в поважну доповідь жарт або анекдота. В дискусіях, в яких він потім виступав у Києві, він клав супротивників на обі лопатки, — нічого не лишалося від них, ані пір'ячка".

(Клен, Юрій. Спогади про неокласиків. Мюнхен, 1947, ст. 6).

Необхідність відпочинку та сну

(Переклад VI Розділу "Педагогічної Антропології". За архівом К. Д. Ушинського" т. 3, М., АПН, 1961)

Попередньо було сказано, що харчування, тобто засвоєння організмом їжі не вистарчає, бо до відновлення сил тіла треба теж і вологості, температури, повітря і світла, а тепер додамо два нові чинники, а саме: 1) необхідний відпочинок, або хвилевий безрух тої чи іншої нервової системи нашого організму і 2) необхідність сну.

Відновлення живого організму в цілому і в частих доконується тільки підчас безруху цілого організму або цієї частини, котра вимагає обновлення. Цим і вияснимо факт, що давши, наприклад, відпочинок змученій руці— на довший чи коротший протяг часу, в залежності від утоми, після цього людина знову чує приплив нових сил. Швидкість із якою знову відсвіжуються сили змученого організму, залежить перш за все від здорового стану організму, що завжди зберігає повну гармонію між затратою і приходом сил (хвора людина швидко втомляється і мусить довше відпочивати). Правда, тут може мати вплив і привычка, що заставляє довше без потреби відпочивати. Починаючи непривичну для нас працю, ми швидко втомляємося, як теж організм вимагає довшого відпочинку. Але, як тільки ми привикнемо до цього рода праці то тоді можемо довше працювати без втоми й не треба так довгого часу на відпочинок. Це теж відноситься до загальної діяльності тіла та до поодиноких органів, м'язів і нервів. Ось при навчанні гри на піано, що зрештою є дуже легким для тіла, учень чує в початках доволі довгу втому в руках а особливо в пальцях. Пізніше він грає годинами, але втоми вже не чує, а якщо втомиться то кілька хвилин відпочинку знову дає нормальну пружність пальцям.

Відсвіження сил одного органа може відбуватися навіть в часі заняття іншого. Наприклад, при переносенні тягару, людина інстинктивно переминює тягар з одної руки чи плеча на друге. При довшому стоянні змінює одну чи другу ногу. Вояцький наплечник, який доводиться носити нераз і десять годин на добу, але якщо хтось непривичасний до цього то за десять хвилин так натисне плечі, що хоча сядь тай плач. Празда, пів години читання чи писання для непривичної людини дає більше втоми чим цілий день важкої щоденної праці. В цьому випадку привычка додає надзвичайно багато сил в праці.

На основі цього ж фізіологічного явища обосновується необхідність переміни діяльності нервів при вихованні людського організму. Чим менше розвиті сили організму тим частіше має бути така переміна. Так змінюючи активність дитини, ви потрапите заставити її зробити багато більше та без утоми, ніж мали б давати його активності один і той же сам напрям. Накажіть дитині йти то вона швидко втомиться, теж саме зі скаканням, стоянням, сидінням тощо, але змішайте ці всі чинності й тоді дитина не змучиться ввесь день. Це саме помітно при навчанні у дітей. Для 8-ми, 9-ти літної дитини майже неможливо напружено зосередитися на

одному предметі, але постійна привичка доведе до кілька годин напруженої, зосередженої науки. Запам'ятавши цей фізіологічний закон, ми легко зрозуміємо, чому так згубно діє на дитину всяка надто довга і постійна чинність. Це одна з основних причин, чому діти, яких і сьогодні в деяких країнах уживають до фабричних робіт, без огляду на те, які б і не були ці роботи легкі, чахнуть, слабо ростуть, а навіть тупіють. Зрозуміло, що цим прикладом я не намагаюся заперечити правила, що виховання не розвиває в дітей привички до стійкості та витривалості — це ж основніша правда виховання.

Все таки як би людина не привикла до активності, як би вона не змінjala її, вкінці приходить хвилина, коли вона повинна дати тілу цілковитий відпочинок своєму організмови. Це вже не йдеться про те, щоб людина на те що не працювала, ходила, стояла, вчилася але навіть щоб не гляділа, не слухала і навіть пасивно не сприймала жодних зовнішніх вражень, коротко — людина повинна заснути. Сон це виключна принадлежність нашої живої природи, що супроводить процес оновлення. Правда, навіть рослини в часі ночі показують деякі зміни, звивають або розгортають свої листочки, чаші цвітів а навіть відмічено, що сам процес їхнього живлення дещо зміняється ніччю — це під впливом ночі, де немає світла, але не сну.

Фізіологічні причини необхідності сну, не дивлячися на всю буденщину цього явища — не вияснені належно й досі. Здавалось би, що даючи по черзі відпочинок тому чи іншому органу тіла, тій чи іншій нервовій системі і оновляючи таким робом їхні сили, можна б оминати необхідність загального відпочинку — сну. Та ж доволі на кілька хвилин заплющити повіки, щоб відчутти приплив нової енергії та сил. Вистачить посидіти, щоб відпочили ноги. А навіть деякі люди, що вважали сон — привичкою, намагалися позбутися цієї розтратної звички але вкінці переконалися, що всі їхні намагання до нічого путнього не довели. Можна при звичаїтися коротко спати, але хоча на кільканадцять хвилин людина повинна цілковито потонути в сні, щоб могли нормально виконувати повсякчасні, щоденні праці.

Можна двояко пояснити це фізіологічне явище, невияснене ще належно вченими. Перш за все, процес оновлення сил і взагалі живучий процес може проявитися повністю й без перешкод тільки протягом сну. Недостача сну виводить з ладу перерібку харчів у шлунку і щораз більше й більше припинює процес обнови та доводить до виснаження й нищить сили організму. В дитячому віці, коли цей процес має на меті збільшити ріст і об'єм дитини та побудову й розвиток органів і обнови організму, вичерпаного життєвою діяльністю — кількість часу на сон мусить бути значно більша, як у старшому віці. Відомо, що швидкість росту людини й рослин на протязі часу щораз то зменшується. Дитина значно швидше росте немовлятем і тому спить цілими днями майже без пробудження. Чим повільнішим стає його ріст, тим більше зменшується кількість сну. Хворі діти, якщо їхній організм не має ще сили, щоб боротися самому з хворобою, сплять довше як здорові діти — буває цілими днями і хвороба проходить під час сну. Природа сама надолужує затрачені сили. Люди хворі на сплячку товстіють, хоча їхня грубість має хворобливі ознаки. Всі ці і їм подібні впливи сну на людський організм, переконують нас, що щойно в сні оті животворні й оновляючі процеси відбуваються

ся в людині без перепон. Другу причину необхідності сну для живого організму можна представити тим, що тільки виключно в часі сну, коли людина перестає керувати своїми членами й своїми змислами, наступає віднова матерії тих центральних органів мозку, що за їхнім посередництвом настає керування нашими рухами й нашими почуваннями. Цих незнаних нам органів, що за їхнім посередництвом воля живої істоти єднається з тілом. Дати відпочинок тим органам, відмовитися від керування організмом — це значить — заснути! Люди, що не привикли проводити безсонних ночей серед праці — відчують як то мало-помало вони затрачають владу над своїми враженнями, уявою, пам'яттю хоча буцімто ми й спроможні все це робити, але приходить мінута дрімоти і — ми знову володіємо повною здібністю діяти нашими змислами й рухами. Центральні органи мозку, що за їхнім посередництвом керується рухами й почуваннями, мабуть і не потраплять відпочити йнакше, як тільки в моменті сну.

Якщо ж брак сну не ослаблює, а часом буває і збільшує нервову активність, що особливо помітне по безсонній ночі в часі напруженої нервовості то знову ж надмірна кількість сну збільшує процес росту понад норму і робить людину в'ялою, невразливою, тупою, лінивою. Тому сном треба теж керувати.

На книжному ринку

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ. Вінніпег, І. Тиктор, 1964. том I, ілюстрації в оправі. Ціна 11го тому 15 дол.

Нове справлене й доповнене видання Тикторової Історії української культури являється новим повноцінним вкладом в нашу книжну продукцію. Це вже третій, надзвичайної ваги твір, виданий сеньором нашого видавничого руху. Його Історія Українського Війська та Історія України це настільні книги кожної свідомої української родини в Канаді й США, так же віримо здобуде популярність нове і необхідне видання, а саме його монументальна Історія української культури.

Після цього вступу приступимо до розгляду твору. Ця книга це радше популярне видання, що має на меті у зрозумілій і приступній формі вияснити всякому, хто даними речами цікавиться, що таке українська культура. Популярні вимоги твору веліли видавцеві й авторам поодиноких праць — а саме Б. Кравцеву — авторові Мітології української землі, д-рові І. Крип'якевичеві — авторові Побуту та д-рові Володимирові Радзиковичеві — авторові Письменства, як теж авторам другого тому, що невдовзі появиться і принесе опис мистецтва, доповненого театром і музикою названих ділянок нашої культури. Все ж таки і в цьому скороченому та дещо упрощеному вигляді названа книга принесе великий хосен і неоспориму користь широкому загалові, спопуляризуючи дані знання чи служачи підручною реферативною книгою в даних галузях нашої культури.

Тут всякий, як сказано в передмові до першого видання, знайде повну історію даних відламів мистецтва від зарання нашої історії аж до наших днів. Це єдине досі найкраще зарепрезентоване, монументальне в тій ділянці видання й ми віримо, що воно знайде відгук і насправду стане настільною книгою кожної свідомої української родини в діаспорі.

Розглядаючи сам зміст праці кинемо дещо світла на авторські оформлення й аналізу певних ділянок нашої культури. Редактор і поет Богдан Кравців, глибокий знавець нашої старини, зокрема древніх вірувань наших предків (гляди його аналізу "Слова про Ігорів похід"), розкриває перед нашими очима древню українську, поганську мітологію. Ця ділянка від давна була не завершеною, таємничою й мало навітленою та губилася в здогадах різних дослідників, що часто собі противорічили. Б. Кравців у відміну до інших дослідників перш за все компелює й аналізує археологічний матеріал, що має відношення до нашого древнього-релігійного культу. Провівши аналізу матеріалу автор робить цікаві, місцями доволі сміливі висновки, що мають відношення до певних мітологічних культів, як ось його висновки про існування культу богині родючости чи культ бика, як символа вогню й плодючости. Він теж обстоює ще й далі спірну проблему матріархату в Україні, наводячи на підтвердження цього питання археологічні знахідки жіночих фігурок трипільської доби. Рівночасно з тим автор проводить порівняння наших древніх богів та вірувань із древнь-грецькими, говорить про засвоєння деяких наших божків грецькими колоністами в Тирасі та Ольбії. Крім археологічного матеріалу, Б. Кравців користується українською та грецькою мітологіями, порівнює їх та подає свої висновки. Безперечно, що нарис про нашу мітологію не повний і надто фрагментаричний а це тому, що автор був обмежений місцем у книзі й кількістю доступного на цю тему матеріалу, бо як сказано, дане питання ще не вичерпане та не навітлене повністю й оповите мрякою таємничости.

Проф. д-р Іван Крип'якевич, відомий історик висвітлює в праці про українську культуру наш побут. Автор прекрасний ерудит по мистецьки навітлює історію життя наших предків від зарання історії до нових часів. Розказує про початки та всю сторію Христової віри в Україні, про нашу освіту й науку, про державний лад тощо. Праця написана не тільки з великим знанням предмету але й з глибокою любов'ю історика-державника. Все що розкрито перед очима читача — сказано з пієтизмом, з глибоким всестороннім навітленням і з точки зору української державницької рації.

Інший наш учений проф. д-р Володимир Радзикович, знаний педагог і виховник молодих поколінь української інтелігенції, говорить про свій улюблений предмет — про українську літературу. Тут як живі виринають перед вашими очима силуетки наших письменників і поетів, тут проведена аналіза їх окремих творів і їхньої творчости в цілому. На підставі авторового опису читач мусить збудити в собі зацікавлення до такого чи іншого твору наших клясиків чи нових письменників, мусить полюбити наші духові літературні надбання, мусить бути гордий із нашого літературного багатства та різноманітности поодиноких творів. Так людина вивчає наше минуле й сьогочасне, пізнає краще нашу культуру, збуджує в собі національну гордість і несе набуте знання в світ, стаючи амбасадором української справи між чужими, тож хай ця монументальна

книга буде в хаті кожного свідомого українця, бо вона принесе велику користь Вам і Вашим дітям!

Інший видавець аж із палкої Аргентини — мій друг, з яким нещодавно стрічався в Торонті, Юліан Середяк, видав для дітей чудову казочку п. н. *"Пригоди котика Мурчика"*, якою зачитувалися мої горем прибиті малята, бо саме тепер при переїзді на моє нове місце праці вони втратили свого Мурка, щоправда жовтого а не чорного, але як казала доня Ластівка — наш Мурко теж напевно чорний, бо тікаючи в ліс та ховаючися перед сердитими собаками та вовками — забрудився...

Книжечку написав знаний автор дитячих книжечок М. Погідний-Угорчак, видана вона ц. р. в Буенос Айрес, має 35 сторінок великого формату й чудові кольорові ілюстрації нашого відомого маестра П. Холодного.

Книжка поручена Об'єднанням Працівників Дитячої Літератури, а крім цього сам зміст казки безперечно полонить увагу Ваших діток, бо ім'я автора теж говорить само за себе. Казка розказує про життя чорного котика Мурчика, що прийшов на світ одної гарної весняної ночі та назвав на своєму довгому котячому віку немало пригод. Нераз доводилось йому виконати не один героїчний чин — хоч би перша в житті зустріч зі живою мишкою. Бувало, що й покарано його за свавілля — не гарно ж маму-кицю тягати за хвостик. Автор розказує про горем прибуту кицьку після втрати діток, про дружбу Славка з Мурком тощо. Багато цікавих історій подано в казці але всіх зумисне не переповідаємо, хай покортить Ваших діток самим усе прочитати геть аж до кінця. Ми певні, що ви татусю-мамо напевно ще сьогодні вишлете однодоларовий папірчик і замовите цю цікаву й повчальну казочку своїм малятам!

ТАК ВОНИ ВИГЛЯДАЛИ...

(Очевидці про наших визначних людей)

"Чоловік поетеси К. Квітка, якого призначили в Телаві (Грузія) суддею, — дуже благородна й привітна людина — познайомив мене із своєю дружиною. Мешкали вони тоді на вулиці, котра носить ім'я Камо. Тут вони намімали на другому поверсі квартиру з двох кімнат. Дружині можна було дати років 37. Бліда, худорлява, в білій простій суконці з шаллю на плечах, вона виглядала дуже привабливо. Я дізнався, що в Грузії вона живе вже тричотири роки, що їй до вподоби тутешній клімат і особливо Телаві. Запам'ятались її слова "Грузію я полюбила, як свою рідну Україну. Коли я дивлюся на Алазанську долину, згадую береги Дніпра. З нашого балкону добре видно величаві вершини Кавказу. Вони чудові. Тут дуже багато поезії й краси".

"На балконі, продовжував І. Пааташвілі, стояли бюрко і тахта. Поетеса більшу частину часу проводила тут: працювала, писала вірші про свою батьківщину. Я про це тоді нічого не знав, думав, що вона проста, щира господиня, привітна до своїх гостей. Це була моя перша й остання зустріч з нею".

(Спомини Вано Пааташвілі "Вітчизна", 9, 1965)

чинник — Український Бібліографічний Інститут у Києві⁹⁾). Перший директор інституту Ю. Ковалевський поставив за завдання організувати бібліографічні осередки по різних містах України, що теж мали б назву інститутів і разом з Київським переводили б плянову бібліографічну роботу, забезпечуючи тим методологічну єдність¹⁰⁾).

В 1921 р. затверджено новий організаційний осередок — Бібліографічний Відділ Державного Видавництва України. Цей Відділ накреслив широку програму науково-дослідчої й практичної бібліографічної праці. Та так же як і попередня інституція — тут теж не отримано бажаних наслідків праці. Повоєнне лихоліття, денормалізація життя, утруднені можливості прожитку та байдужість офіційних чинників совєтської влади до цієї справи, не принесли підтримки ідейним працівникам, що часто-густо в голоді й холоді працювали, вірячи в те, що перетривають злидні й уряд дасть їм допомогу й необхідну для прожитку платню, як теж признає кошти на розбудову і налагодження бібліографічної праці.

Правда, були й інші спроби налагодження праці — от хоч би намічено але не реалізовано плян побудови Всеукраїнського Бібліографічного Товариства¹¹⁾. І щойно в 1925 р. на Першій Конференції Наукових Бібліотек у Києві вкінці 1925 р. схвалено утворити в Києві при Українській Науці спеціальну бібліографічну Комісію — "для взаємної інформації та для координування бібліографічної роботи"¹²⁾.

Завдяки праці цієї комісії вкінці постала Бібліографічна Комісія Української Академії Наук, єдиний центральний орган УРСР в днях 11-14 квітня 1927 р. відбувся в Києві перший пленум, де кооптовано кілька нових працівників Комісії та обравши на голову акад. М. Птуху, на заступника С. Пастернака, на члена Ю. Меженка, на секретаря М. Сагарду, а крім того обрано на правах членів М. Годкевича та проф. С. Рубінштейна¹³⁾. На нараді стверджено, що дотеперішні бібліографічні надбання України не вистачаючи й не можуть задовольнити вимог нашої доби. Рішено ~~жити~~ категоричних заходів, щоб піднести українську бібліографію на відповідну височінь. Намічено теж ряд організаційних заходів та схвалено скликати на 1928-29 рр. Бібліографічний з'їзд у Києві¹⁴⁾.

Як бачимо з попередньо сказаного бібліографічна праця стала набирати на Совєтській Україні чимраз більшого значення, особливо 1927 рік позначився великою активністю в цій ділянці. Створення Бібліографічної Комісії при Академії Наук. Діяльність Української Книжної Палати — як от заміна Літопису Українського Друку з дво-тижневика на тижневик; праця співпрацівників журналу "Україна" над бібліографією статтів зі статистики, економіки, етнографії, мови, мистецтва, історії, літератури, критики, історії, археології, географії й біографії¹⁵⁾. — Все це позначене

⁹⁾ Бібліотечний збірник ч. 3. М. Ясинський — Головні моменти з історії української бібліографії. Ст. 8-16.

¹⁰⁾ Ю. Ковалевський. Бібліографія й український Бібліографічний Інститут. Київ, 1919, 16 ст.

¹¹⁾ Бібліографічні вісті. Київ, 1923, ч. 4. ст. 51-60.

¹²⁾ Бібліотечний збірник ч. I. Київ, 1926. ст. 84-88.

¹³⁾ Журнал бібліотекознавства та бібліографії. Київ, 1929 н. 3, ст. 71-82.

¹⁴⁾ Журнал бібліотекознавства та бібліографії. Київ, 1927. н. 1. ст. 1-13.

¹⁵⁾ Журнал бібліотекознавства та бібліографії. Київ, 1929 Н. 3. ст. 73.

такою живою діяльністю, таким буйним ростом, що якщо б не 1930 р. з усім його насліддям, яке докорінно знищило освітньо-культурні здобутки українського ренесансу першого десятиліття советської влади в Україні, то сьогодні наша бібліографічна справа була б одною з кращих у Європі. Це було можливе, бо ми мали добрих фахівців у цій ділянці, в нас було наладнано організаційну справу та було добре підложжя для цього після застою й переслідувань українського друкованого слова царською владою на Україні.

1930 рік поклав кінець ростові української бібліографічної ділянки. Більшість працівників виарештовано й зліквідовано, друкування бібліографічних періодиків припинено і все завмерло на довгі роки. Щойно в цьому році оголошено українською советською пресою, що від січня 1966 р. почне виходити в Києві бібліографічний часопис.

А тепер вглянемося на бібліографічний рух на західно-українських землях та на еміграції. Крім згадуваної вже праці Бібліографічної Комісії НТШ вже в 1921 р. видавництво Бистриця в Станіславозі¹⁶⁾ почало видавати журнал "Книжка", в якому систематично подавано списки видань із поза Советської України. В цьому ж таки році у Відні видано один номер журналу "Книга", де подано список книжних видань за 1918 рік. При Українській Господарчій Академії в Подебрадах у Чехословаччині створено Гурток Бібліографів і в 1922 р. почав появлятися журнал "Українське книгознавство". В 1925 р. Товариство "Просвіта" у Львові почало видавати "Бібліотечний порадник", а в два роки пізніше — Союз українських накладень і книгарень став випускати в світ журнал "Книжник", що нагадував "Літопис українського друку" з Києва. В цьому ж році в Празі видано журнал Товариства прихильників книги п. н. "Книголюб". Бібліографічна комісія цього товариства поставила собі за завдання реєструвати в "Книголюбі" всі видання, що друкувалися поза межами Східної й Західної України. Знову ж у Львові Бібліографічна комісія НТШ та Українське товариство бібліографів почали видавати під редакцією Є. Ю. Пеленського в 1937 р. журнал "Українська книга", що появлявся до 1939 р. і відновив свою появу у 1943 р. в Кракові¹⁷⁾.

Після війни відновлено бібліографічну діяльність в Новому Світі і в Європі. Перш за все відновила діяльність Бібліографічна Комісія НТШ при якій створено окремий Бібліографічний Інститут, створено Бібліографічну Комісію при УВАН, як теж Товариство Українських Бібліотекарів та поодинокі дослідники теж плянують дальший тяг бібліографічної праці, як теж видають окремі бібліографічні посібники.

На советській Україні теж появилосся друком низка бібліографій наших визначних письменників та поетів, а основне — від січня має виходити друком новий бібліографічний часопис.

На закінчення бажалось би мені звернутися до наших вчених, бібліографів та професійних бібліотекарів, щоб налаждали бібліографічну справу в Новому Світі, бо нас є вже доволі багато і я певний, кожний радо посвятить дещо часу на те, щоб прислужитись важливій справі — співпраці й видавання систематичного бібліографічного журналу з реєстром усіх українських еміграційних видань.

¹⁶⁾ Бібліотечний збірник ч. 3. Бібліографія на Україні, ст. 12.

¹⁷⁾ Українська книга. Краків, 194 Р. Річник V.

Використана література:

1. Акты относящиеся к истории Южной и Западной России. С. Петербург, 1865.
 2. Антонович, Дмитро. Українська культура. Регенсбург, 1947.
 3. АН УРСР, Київ. Бібліотека. Бібліотечний збірник ч. 3. Київ, 1927.
 4. АН УРСР, Київ. Бібліотека. Журнал бібліотекознавства та бібліографії. Київ, 1927-1929. Річник 1-3.
 5. Гудзій, М. Хрестоматія по древней русской литературѣ. XI-XVII вв. Москва, 1962.
 6. Енциклопедія Українознавства. Мюнхен. 1949. т. I в 3 книжках.
 7. Нова книга, критико-бібліографічний журнал. Харків, Червоний Шлях, 1924. Н. 1.
 8. Одеса. Центральна Наукова Бібліотека. Праці т. 1. Одеса, 1927.
 9. Подебради. Укр. Госп. Акад. Гурток біблѣологів. Укр. книгознавство, 1922. Н. 1-3.
 10. Полное собрание летописей. Лаврентьевская и суздальская. Москва, 1962, т. 1.
 11. Українська книга. Львів, 1937 і Краків 1943.
 12. Українська радянська енциклопедія. Київ, 1959. т. 1.
 13. Харків. Книжкова Палата. Літопис укр. друку, рік IV, 1927.
 14. Художественная проза Киевской Руси XI-XII веков. Москва, 1957.
-

ТАК ВОНИ ВИГЛЯДАЛИ...

(Очевидці по наших визначних людей)

"Я пригадую людину середнього росту, худорляву, на її обличчі вражали великі, променисті, але майже завжди сумні очі; говорив він тихо, зрідка покашлюючи. Кожного разу, буваючи в нас, Павло Грабовський просив матір дати "Кобзаря" і починав читати вголос українською мовою знамениті вірші Тараса Шевченка. "Кобзар" мати купила в Києві, коли була ще студенткою. Павло Грабовський, читаючи виразно, задушевно, весь перевтілювався, і ми з великою увагою й насолодою слухали співучу українську мову. В той час відпочивала душою змучена самотністю людина".

(В. Якуцевич, Спогади. Павло Грабовський у документах, спогадах і дослідженнях. Київ, Дніпро, 1965, ст. 200).

"В золотій зброї, на коні приїхав цїсар Цимісхїй на беріг Дунаю. Його супроводила велика та пишна дружина на конях. В цей же час Святослав Завойовник переїздив через ріку на скитській чайці, сам веслуючи як і інші. На вигляд був він такий: середнього росту, не надто високий і не зовсім малий, з густими бровами й голубими вічками. Мав малий ніс, голену бороду та густі довгі вуси. Його голова була зовсім гола і тільки на одній стороні звисав чуб, що було ознакою знатного роду. Мав грубу шню, широкі плечі, а весь стан був гармонійний. Він видавався похмурим і диким. В одному вусі висіла у нього золота сережка, оздоблена двома перлами з рубіном по середині. Його вбрання було біле і нічим, крім чистоти, не відрізнялось від убрань його воїв".

(Забеллин, Иван. История русской жизни с древнейших времен. Москва, 1912, том 2, ст. 229-230).

Моє життя

Я сам не маю такої високої думки про свої твори, от я соб пекар, що не пече великодних пасок, тільки щоденний хліб та бублики (такий пекар також потрібний), але не люблю слухати докорів: чому ж, мовляв, паски не спік? Не спік, бо не спік, вище своєї голови не скочу... Ну, годі!

Уродився 23 серпня 1867 року в Яворові (у північній Галичині). Мій батько Степан з давніх яворівських міщан, по заняттю господар і ремісник, а мати Катерина з батька чеха, що звався Мартин Бжезіна і був жонатий з українкою. Бжезіна був управителем дібр графа Карніцького і жив у селі Рогозні. Було нас в батька 7 дітей, я найстарший. Іван і Остан (оба господарюють в Яворові)... Інші померли дітьми.

Я вчився в народній школі в Яворові 5 років і вже пас з великою охотою корови і коні та лазив дуже зручно по деревах. Восени 1879 р. поїхав з батьком до Львова до гімназії і тут лишився. Вчився тут 8 років в українській гімназії, з того більше, як половину років, на своїх харчах, заробляв лекціями. Батько не був заможний і не міг мені помагати, як треба було, і тому я не раз тяжко бідував. І нині прикро згадувати ці ки, вони мене перед часом зробили поважним і мені все здається, що я ніколи не був молодим.

Мені не раз дехто каже, що я погідний, веселий чоловік, і справді в деяких моїх писань можна так думати. Із роду я такий чоловік мабуть і є, але звідки мелянхолія у моїх віршах? Адже багато з них таки зовсім смутних і розпачливих і безнадійних. Се ніщо інше, тільки перебідована моя біда тек скаржитися в них; людям байдуже, а чоловікові було не з медом, жити хотів і молодим бути.

В гімназії мали ми таємний кружок в рр. 1884-1886. Ніхто, крім членів, про це не знав. Мали свою бібліотеку і видавали циклостилеві газети, було в кружку 77 рефератів і кілька консультацій. Завдяки москофілам гурток викрили і членів покарали різно: кого менше, кого більше... Звичайно хлопці дбають про це, щоб якнайскорше дохопитися державної посади, а нас було кількох, що так собі, немов жартуючи, кинули молодий вік на службу громаді, хоч та служба не раз їм кісточкою в горлі стала, "доброго хліба" не давали, а вже, щоб забезпечувала життя на старші роки, шкода й говорити.

З життя в кружку я написав оповідання "Весняні бурі". В гімназії в грудні 1885 р. познайомився з Франком і бував у него, і відносився з великою повагою і вдячністю за поради. Франко читав твори і надрукував переклад Гайне "Післанець", "Зоря", 1885, ч. 22, потім "Орфей і Еврідика з Овідія", "Зоря", 1886, ч. 4 і оригінальний вірш "Заказні яблука", "Зоря", 1886, ч. 20 під псевдонімом "Евмен". 1887 р. записався на університет і вивчав українську літературу і клясичні мови. Заробляв тяжко на хліб журився батьком, котрий довго нездужав і нарешті помер у січні 1889 р., не доживши і 49 років в життю. Мати також занедужала і померла 1904 року. По двох літах студій пішов у військо. 1890 р. став по іспиті офіцером і хоч не мав з чого жити, мусів собі справити офіцерський уніформ, через що задовжився. В 1891 р. (працював) у редакції

"Діла" — за 30 гульденів. З того часу, 8 літ, бо до весни 1899 р. працював по редакціях "Діла", "Зорі", "Народної часописі", "Буковини", "Літературно-Наукового Вісника". При "Ділі" був більш, як рік, "Народній часописі" — майже три роки, при "Буковині" — 5, (начальний редактор — 1896 і 1897, а решту при ЛНВ). Скінчивши університет 1893 року, але на посаду не пішов. За часи редакторства я тяжко напруцювався, а найбільша платня була 100 зл. р.

В "Ділі" і "Народній часописі" 1891-95 я багато тоді перекладав з других літератур. Дікенса "Олівер Твіст", Ожешкова, Кремонського, Сенкевіча. В "Зорі" і "Зеркалі" поміщував кілька поезій, в "Народі" — поему "Молох", 1891, ч. 6, в "Нар. часописі" — оповідання "Новик". "Заробок на свята", "Нар. часопись", 1891, ч. 228 і "Стара церква", "Народна часопись", 1892, ч. 32 і 33.

"Оферма" і "Покуса" (пізніше названо "Вуйко Дорко") обі новелі 1899 р. "Оферма" спочатку в "Czas-i", 1898, Но. 180-83. "Wyborna" потім "Gazeta Lwowska" видала у Львові в поганім перекладі, ще й назвала Маковея Якубом, а не Юзефом. В "Житті і Слові" 1894 р. надруковано "Новик". "Зоря", 1893, 94, 95 — багато фейлетонів. 1895 — поезії, рецензія в "Зорі", ст. 237 і 257, в "Політик", 1896, ч. 167 і у варшавському "Атенеум" 1896.

1895 р. обняв редакцію "Буковини" на просьбу проф. Стоцького. Тут скривдив мене проф. Стоцький і його повірник Ом. Попович, а з ним ціла партія, що веде перед в буковинській політиці. ("Життя і слово", 1896, кн. II, ст. 73 і 74).

Працю в "Буковині" оцінив Франко 1903 року у статті в ЛНВ. "До редакції по гадці проф. Грушевського рішено зібрати людей, що займаються редакцією часопису: д. О. Маковея, що як помічник редактора "Зорі", а потім редактор "Буковини" в рр. 1895-97 дав себе пізнати старанним редагуванням літературної частини сеї часописі та розумними і талановитими фейлетонами, поміщував зразу в "Зорі", а потім в тій же "Буковині". (Показчик змісту ЛНВ, том I-XX, передмова І. Франка).

В часи "Буковини" приязно з О. Кониським. В "Буковині" — фейлетони п. н. "З життя" (ЛНВ, 1898, т. 3, ст. 109).

1897 був у Відні і Києві ("Подорож до Києва"), "Стара мадьярка", "Ярошенко".

В грудні 1897 р. пішов з Черновець до Львова на редактора ЛНВ, де був до весни 1899 р. (ЛНВ, 1899, том V, ст. 169).

1899 р. дістав 300 зл. р. з фонду для молодих письменників і виїхав у Відень, де слухав Ягіча і написав працю про сербського поета Гундуліча.

1899 р., вересень, взяв посаду у семінарії в Чернівцях. (Докторат і професорство — з 1906 року). Вчителював з платнею 1700 зл. р. в рік. 1905 р. — оженився з Ольгою Кордубівною, дочкою священика з Бережан.

Я хотів малювати словами і викликувати настрої, хотів грати словами і складати строфи мов акорди. Хотів, але зробив — се інше діло. Писав я про себе лірику, а там і про любовці деколи заспівав, хоч признаюся, дуже якимось без жару. Се все, звичайно, меланхолійне або перекидався в другий веселий бік і писав легкі, жартівливі сатири і жарти, не раз і довгі. Як відомо вам, "Подорож до Києва". Декотрі з сатир знаєте

з "Шершеня", інші вірші з ЛНВ, том I, 135, V, 42, XIV, 4, XV-127-130. Пісня моя не широка, не соловейкова, а так собі якоїсь гіршої.. (сорт).

Мені не до впадоби отсі вимоги, ставлені до поетів: що ти, братчику, гадаєш про світ, народ, державу, робітників, бідолах і т. д. Що я гадаю, се я писав прозою, а у віршах писав те, що я хотів, а не ти. У віршах я не символіст і не модерніст, не народник, а так щось інше, що саме, не знаю сказати.

"Пилат" — поема в "Новій громаді". 1888 р. — оповідання і повісті. 1894 "Оферма" і "Вуйко Дорко". 1895 — "Весняні бурі" — мій прапрадід. 1896 — "Клопоти Савчихи", "Залісся" (повість), "Стара мадьярка". 1897 — самота. 1901 — туга і збірка "Наші знакоми" (12 сатир). 1903 — "Нові часи" і повість історична "Ярошенко".

Збірка "Наші знакоми" зложена почасті з моїх давніших фейлетонів — сатир, почасті з нових. Кілька десятків веселих фейлетонів, котрими я не раз забавляв читачів... Се та книжка, що про ню ніхто не писав ані словом, але вона сама собі робила славу і пішла між люди зовсім гладко. На основі згаданих фейлетонів, а також декотрих погідних оповідань кажуть, що я гуморист — сатирик, і що в них найбільше пробивається мій талант. Я почав с. р. складати другу таку збірку, і вона вийде 1907 року. Один також жартовливий фейлетон з нової збірки п. н. "Русалкова вода"... (на цьому рукопис обривається).

(Автобіографія написана 24. XI. 1906 р. в Чернівцях на замовлення Ол. Коваленка з Києва для "Української антології" і збережена в Тернопільському обласному краєзнавчому музею серед інших писань письменника. Подібна автобіографія з деякими змінами була поміщена в ЛНВ за 1925 р. Тут подану автобіографію передруковано без змін за "Жовтнем", Львів, 1965, No. 8, ст. 87-89 — підготували її Вол. Гладкий та Борис Ельгорт до друку).

Стейт Каледж, Па. — Чи не першу в діаспорі, Ювілейну Франківську Виставку Книжки — улаштував у Пенсильвенському Стейтовому Університеті — д-р Василь Луців, бібліограф бібліотечної славистики. Виставка складається із повних видань і окремих творів Українського Мойсея та біографічних, бібліографічних і критичних праць про нього. Гарні графічне оформлення і цікаві портрети та оригінальні ілюстрації до творів доповнювали цю солідно підготовану виставку.

МИ І ЕВРОПА

Дочка князя Всеволода Ярославича — Янка, постригшися в черниці в Київському монастирі св. Андрея (1086 р.), збрала біля себе дівчат і учила їх писати, читати, сиівати, шити та інших корисних занять.
Швагер (шурин) українського сотника — Папою

Першу європейську каварню відкрив українець

Герой Відня — Кульчицький, в нагороду за повідомлення короля Яна Собеського про важкий стан міста обложеного турками, дістав усю здобуту на турках каву й заложив у Відні першу європейську каварню.

Канонізація перших українських святих – Бориса і Гліба

Борис і Гліб були першими мучениками за українську Церкву, котрих канонізовано. Заки приступимо до суті, розкажемо дещо про життя обох згаданих святих.

Борис, названий після хрещення Романом, був улюбленим сином великого київського князя Володимира Великого й матері болгарки¹). Після літописних звісток, відомо, що ще з тих часів, як Борис і Гліб були поганями, вони відзначалися бистрістю ума, героїзмом і відвагою та милосердям для убогих. Батько любив цих обох синів і даючи їм княжі наділи – вотчини дав Борисові Ростов а мабуть і Муром. Це сталося десь біля 995 року в часі другого розділу земель.

В 1015 р. князь Володимир захворів і позвав Бориса в Київ — Саме тоді печеніги напали на наші землі й батько вислав його з дружиною для наведення ладу з ворогом. Борис негайно вирушив на стрічу ворогові, дійшов аж до річки Альти і ніде не стрів кочовиків але дізнався, що батько — великий князь київський — помер. Тут теж, вістовий, повідомив, що Святополк заняв столицю. Дружинники радили йому відбити від брата столицю та він не хотів виступати проти брата й вони його покинули. Борис остався тільки зі своєю прислугою. В міжчасі Святополк насилає на брата Бориса атентатчика — боярина Путшу, котрий ніччю дня 24-го липня прийшов на місце нічлігу князя Бориса. Тут він заждав аж князь закінчив співати перед сном псальми а тоді разом зі своєю прислугою напали на князя і списами убили його і його вірного слугу Юрія. Так, як Юрій своїм власним тілом заслонив князя — убійники взяли напів дишучого князя й завинули його в шатро і повезли до Святополка. Святополк дізнавшись, що він ще живий, вислав тайно двох варягів, котрі пробили Борисові серце. Опісля тіло убитого князя перевезено тайно в Вишгород і похоронено там у церкві св. Василя. Так згинув цей геройський і побожний князь, маючи не більше 25 літ.

Князь Гліб дістав при хрещенні ім'я — Давида. Деякі літописці (Нестор) кажуть, що його мати була болгарка, але в Якимівській літописі сказано, що грецька царівна Анна. Дата народження обох князів — невідома. Як сказано попередньо, вони оба — Борис і Гліб були найбільш люблені — батьком Володимиром Великим. Літописець Нестор каже, що вони були: "Наче дві блискучі зірки серед темряви"²). Відомо теж, що обох князів дуже любив батько та й усі кияни, тож зрозуміло, що після смерті Володимира Великого, Святополк, який мріяв про це, щоб стати великим київським князем та щоб не ділитися землями, хотів їх позбутися.

Про смерть Бориса повідомив Гліба брат Ярослав і перестерігав, щоб він не їхав у Київ, бо Святополк наміряє вбити його теж. Юний князь почувши таку вістку, як каже літописець, розридався і став молитися за покійного батька та за замордованого брата. Тоді то, явилися до нього наслані Святополком убивці, не скриваючи свого заміру. Княжа прислу-

1) Полное собрание русских летописей. Москва, 1962. т. I. ст. 80.

2) Полное собрание русских летописей. Т. I. ст. 138.

га сильно зажурилася, бо князь Гліб не велів уживати в його обороні зброї. Головний убійця Горясир, велів князевому кухареві-торкові убити власного князя. В 1019 р., Ярослав Мудрий, занявши Київ, велів відшукати тіло брата Гліба й похоронив його біля тіла Бориса в храмі св. Василя у Вишгороді.

Невдовзі після цього на могилі Бориса і Гліба стали діятися чуда. Про це повідомлено князя Ярослава Мудрого й він велів відкрити їхні домовини. Мощі мучеників відкрив митрополит Йоан в асисті духовенства і приміщено їх в окремій каплиці, при цьому ж відправлено торжественну Богослужбу. Нові чуда, а саме виздоровлення каліки і сліпця ще більше поширило славу чудотворних мощів замучених князів³⁾. Після цього митрополит порадив великому князеві Ярославові Мудрому збудувати в пам'ять замучених князів храм, та назначити в їхню пошану день святкування. Невдовзі збудовано храм і призначено на день 24-го липня урочисте свято.

До наших днів збереглися два життєписи св. Бориса і Гліба. Перший був написав чернець Яків десь біля 1072 р., а друге літописець Нестор пізніше — не швидше, як у 1091 р.

Як видно зі сказаного, канонізацію перших українських святих, провів київський митрополит Йоан в порозумінні з великим князем київським Ярославом Мудрим десь між 1020 а 1039 рр. І хоча в дійсності їхня смерть не була мученичою смертю за віру Христову, але їхнє побожне життя і незаслужена мученича смерть з рук брата і многі чуда на їхньому гробі, дуже поширили в древній Україні культ цих святих. В їхню честь вибудовано багато храмів, вже починаючи з XI століття до XII по всій Україні будовано церкви в їхню пам'ять. Пізніше, крім установленого митрополитом Йоаном і князем Ярославом Мудрим — свята дня 24-го липня (ст. ст.), обходжено ще й друге свято — перенесення їхніх мощів із цього древнього храму до нового в дні 2-го травня. В літописях є багато розповідей про чуда на їхньому гробі та про різні чудесні перемоги над ворогом. Особливо князі, як теж і увесь нарід уважали обох святих заступниками й патронами української держави, її володарів і всего народу. Мощі святих затратилися в XIII ст. в часі знищення Києва Батисм⁴⁾.

3) Митрополит Харківський Макарій. История русской церкви. С. Петербург, 1861. т. I. ст. 88-92.

4) Брокгауз — Ефрон. Энциклопедический словарь. С. Петербург, 1893, т. VIII, ст. 915.

До статті канонізація Бориса і Гліба.

1. Брокгауз-Ефрон. Энциклопедический словарь. С. Петербург, 1891, 1893. т. IV. ст. 411-412 і т. VIII ст. 914-915.

2. Макарій, Митрополит Харківський. История русской церкви. С. Петербург, 1868. т. 1. ст. 88-104.

3. Полное собрание русских летописей. Москва, 1962, т. 1. ст. 80, 121, 130, 132-141, 144, 181, 207, 222, 294, 349, 369, 371, 400, 404, 417, 479, крім цього на ст. 182 є окрема згадка лише за Гліба.

4. Чтения в императорском обществе истории в древностей российских при Московском университете. Москва, 1893. Кн. 3. (В. Васильев. Канонизация русских святых. 256 ст. (Борис и Глеб, ст. 62-67).

“Блакитна троянда” – перша драма Лесі Українки

Спроба аналізу

(Семінарійна праця для Оттавського Університету)

Аналіза “Блакитної троянди” дасть нам уявлення не тільки про те, як формувалися провідні думки драматичної творчості поетеси, характерні риси улюблених її персонажів, відношення до проблем сучасності, але й укаже на те, які культурні процеси відбувалися в тогочасній Україні та Європі. Драма ця своєю темою, ідеєю та іншими драматично-мистецькими елементами є дещо подібна до творів Ібсена, Гауптмана, Чехова та інших європейських драматургів.

Написала її Леся Українка 1896 року, бажаючи поповнити український драматичний репертуар новою п'єсою, у змісті якої були б своєрідна філософія, ідея, тема, персонажі. “Блакитна троянда” — це перша справді психологічна драма з життя інтелігенції українською мовою. Розглядає вона складні проблеми трагізму людини, її буття, її духово-моральні вартості. Твір був надто новаторський для української сцени в тому часі, тому критика і глядач сприйняли драму неприхильно, вважаючи її “натуралістично-мелодраматичною”, епігонською, а то й “марним наслідуванням Ібсена або Гауптмана” — як це твердив Гозепунд. Щоправда П. Рулін, а навіть деякі ворожо наставлені до твору рецензенти, запримітили в ній “живе м'ясо й кров”, а сучасний советський критик О. Бабишкін підмічує у “Блакитній троянді” багато позитивів.

Відомо, що перші психологічні драми європейських драматургів також не мали успіху. Щойно згодом, коли потворилися т. зв. “незалежні театри”, вони спопуляризувалися і стали образом обличчя 19 віку. Після перших вистав у 1899 і 1909 рр. “Блакитна троянда” не бачила сцени аж до останніх років, коли появилася в Києві (1962) і в Торонті (1964).

Драматичний конфлікт у “Блакитній троянді” впливає, як і у драмах Ібсена, Гауптмана чи у трагедіях грецьких, із життєвих ситуацій героїв (спадкова недуга у модерних драмах, “фатум” у грецьких) скомплікованих сильними характерами головних персонажів. “Блакитна троянда”, так як і перші ліричні поезії зраджують нотки особистої трагедії хворої Лесі. Риси характеру головної героїні, назва драми, що нагадує любов мінезингерів, і назви поезій “білі лілії” та “червоні рожі”, символізм і суб'єктивізм та зосередження уваги драматурга на почуваннях, на світі душі, на акції психіки, а не на фізичному русі — все це споріднює Лесину творчість із творчістю європейських драматургів 19 століття. У п'єсі бачимо не тільки те, що сталося, але й як воно сталося. А це і є оте “інтелектуальне зворушення”, що характеризує психологічні європейські драми.

Все ж “Блакитна троянда” не є наслідуванням Ібсена. Трагізм головної героїні впливає не так і зспадкової недуги, як це є у Ібсена, але із шукання особистого щастя в житті і з неможливості його знайти через скомплікованість натури, через складні політичні обставини життя укра-

їнського народу. Гощинська, головна героїня драми — це сильний вольовий тип із т. зв. "поетичним темпераментом", з великим багатством духового життя. Тому доля її — це боротьба із своїми почуваннями, глибоке страждання, яке випливає із великих контрастів між тим, чого прагне серце, а що диктує розум. Героїня страждає тому, що багато знає, вона начиталась модерної філософії, для неї нема навіть такого виходу, щоб піти в монастир, бо вона втратила релігійність. До життєвих конфліктів підходить Гощинська надто тонко, в житті шукає вона не "безхмарного щастя", "благоденствія" чи самовдоволеного міщанського спокою, але краси духового пориву, змагання людської душі. Віддатись громадській роботі вповні також неможливо, бо ж можливості її в тому часі в Україні були надто обмежені, "горіти" і "пломеніти" від неї "просто смішно".

Світова проблема нещасливого кохання у "Блакитній троянді" ускладнена проблемами української тогочасності — боротьбою з консерватизмом, із безбарвним задушливим життям в обставинах діяння Емського "указу". Ускладнене життя Гощинської ще й тому, що вона уявляє собі йнакше від свого довкілля щастя і красу життя. Своє життя Люба спрямовує на шлях морального героїзму, не хоче допустити до одруження з Орестом, бо ж знає що воно не принесе йому щастя. Свої почування до Ореста вона ідеалізує, хоче бути для нього втіленням краси й розуму — блакитною трояндою, хоча все людське їй не чуже. Тому кохання її трагічне. Воно переходить різні етапи боротьби, але ніщо його послабити не може — ні розлука, ні розсудливість героїні, ні наводження на розум друзями, ані навіть божевілля. Трагедія Люби — це, як і трагедія Гамлета, щось містерійне, це оте "напняття людської душі", що створюється наслідком боротьби людини із обставинами, за які вона не може відповісти. Це, можливо, є основна містерія життя. Подібну містерію виводитиме, згодом, Леся у своїх пізніших творах. Глибокий трагізм Лесиних героїнь: Йоганни, Мавки, Долореси, Ефрозини, Одержимої, Принцеси, Присцилли й Кассандри — це той моральний абсолютизм, що змагається за щось, що "повинно бути", що активізує духово-моральні сили.

Щоб здійснити виразність образів Люби й Ореста, Леся уводить у свою драму персонажі Сані й Милевського, які є контрастом до перших. У житті цієї пари не буде ніяких чарівних троянд — ні блакитних, ні червоних, там буде просто сіра буденщина. Для змалювання образів Олімпії Іванівни, Груїчевої, Проценка Леся використала засоби психічної характеристики персонажів у драматургії Карпенка-Карого. Хоч акція драми зосереджена біля образів Люби й Ореста, але згадані інші образи — це цілком виразні характери. Паралелізм цих персонажів зустрічаємо у драмах часто. Він дає поетесі змогу творити контрастові сцени, які, як частина драматичних засобів, допомагають передати суть драми, і які впливають на театральну чуттєвість аудиторії.

Ідея непереможного, чесного й чистого кохання, кохання класичних Данте й Беатріче, втілене в образах головних героїв Люби й Ореста та виявляється в підборі подій і ситуацій, концептів мови, дискусій, якими герої актуалізують своє психічне життя.

Нескладний сюжет "Блакитної троянди" про нещасливу любов, від якої втікає героїня, щоб не комплікувати життя коханому, розказує про різні етапи розвитку почувань, про загострення драматичного конфлікту,

який дійшовши у III дії до божевілья Люби, в початкових сценах IV дії слабне, а у драматичній розмові Люби з Груїчевою при кінці цієї дії зачинає розвиватися наново й закінчується трагічною розв'язкою — самогубством Люби.

Композиція "Блакитної троянди" має декілька хиб: зайві сцени у I дії (прихід дітей, малювання Люби, візита Крицького), надто розтягнені деякі сцени (сцени Саня-Милевський, Проценко-Олімпія Іванівна), епізод із панночками і Орестом тощо. Злобна заздрість, із якою Люба говорить про дівчат, дещо незрозуміла з погляду логічного розвитку образу героїні, не надто достатнє вмотивування чи раптовість божевілья. Але Леся Українка розвивала у цій драмі акцію згідно із Арістотелевим приписом — не концентрація подій, але акція психіки. У першій дії накреслює Леся контури драматичного конфлікту в почуттях героїв. Їх переживання, події підпорядковані боротьбі в серці Люби. Повноту переживань героїв виявила авторка засобами уживання символів, візуальних означень, використовуванням під час розмови відповідних поезій, то знову т. зв. театральної мовчанки. Крім поезії слів письменниця користувалася поезією контрастових сцен, поезією ритмічних взаємин. Символізм у "Блакитній троянді" використаний при описі нутра хати Гоцинської. Тон убрання хати — темночервоний. Він відразу наводить на суперечність між емоційним забарвленням цілої першої дії і назвою драми. Декорування кімнати пістолями також наводить настрій якогось вижидання, несподіваної небезпеки "стрілянини". Розкладання варт і розмова Олімпіади I. з Груїчевою про Ореста й Любу приготують нас до приходу головних героїв, інформують про них. Це суто драматургічний засіб часто використовуваний у інших драмах Лесі Українки. Сцена з абажуром, що кидає червоне світло, знак, що кохання розгоряється, що свідчення зближається. Розмова про риск і волю людини, де згадується лилик і метелик, насторожують про майбутню катастрофу. Темночервоні тони декорацій кімнати дають враження тривоги, пристрасти, палкої вдачі, остання сцена першої дії, коли Люба співає пісню, стаючи у дверях у проміїні світла — це порозуміння закоханих сердець, описане з "поетичною красою і драматичною досконалістю". Знаючи, що вони кохають один-одного, Орест і Люба бояться про це собі сказати, тому читають вірша Надсона, щоби знайти там те, що самі почувають. Контрастових сцен у "Блакитній троянді" не багато, але вони дуже драматичні (Груїчева, говорячи Любі, що її ненавидить і готова вбити, цілує її руки, щоби ублагати її піти до Ореста; сцена розмови Ореста й Люби, Сані й Милевського — Дія II, Вихід 1, Любине божевілья, наступас в моменті вияву тамованих почувань до Ореста, смерть у обіймах коханого після дозгої розлуки тощо. Розвиток трагізму подій у "Блакитній троянді" видний, не так можливо у мові його героїв, як у їх морально-емоційних акціях, у зміні взаємин поміж собою. Діялог не скрізь сповняє тут своє мистецьке задання вповні, тобто викликає відповідний настрій чи глибоку задуму. Авторці ще бракує у цій драмі тієї чіткості й повнозвучности та характерности вислову, що їх бачимо в пізніших драмах. Але в таких сценах, як: розмова про спадковість, про приязнь поміж жінкою й чоловіком (Дія I, вихід 3 і 13), розмова про риск (Дія II, вихід 1), божевілья (Дія III, вихід 10), сцена з летючою рибкою й щастям, що їх бачить і намагається зловити хвора Люба і які є символами для її образу, — сповнені драматизмом.

емоційно напружені й динамічні. Все це витворює величній смуток, що в ньому заключається ціла краса трагедії.

Зв'язок із світовою літературою й новаторство "Блакитної троянди" на українському ґрунті виявляються у всіх елементах ідейно-мистецької природи твору. Деякі елементи композиції, отой фатум, чи трагічний ритм, що зачався в минулому і триває до кінця драми, в'яжуть її із грецькою трагедією, психологізм драми, її сюжет, образи героїв мають дещо спільного із європейськими психологічними драмами, хоч її герої зв'язані із українськими проблемами. Характерні риси головних героїв, краса їх духового пориву, напняття душі (розмова про риск, про пожар, про містичну любов міннезенгерів, про метелика й лилика, що летять на світло, щоб вмерти) віддзеркалюють особливий світогляд поетеси, що базується на культі енергії, боротьби. Цим вона накреслює у цьому творі, хоч у дуже ще незначних зарисах, свій стиль, який наближує її творчість до філософії Стендаля, Меріме, Стівенсона, Родена, д'Оревілі, які є апостолами саме цього культу енергії, трагедійної краси.

"Блакитна троянда" віддзеркалює також нотки пориву поетки із свого спокійного і скупого царським "самодержавієм" часу в епоху середньовіччя. Мова, синтакса згаданих кращих діалогів, їх побудова, відтворюють ілюзії, емоції, підсвідомі рухи душі — словом все це робить "Блакитну троянду" драмою настроїв у більшій мірі, як твором реалістичним. Цим своїм твором, як і всіма дальшими драматичними творами, Леся Українка далеко випередила свою добу. Тому й так мало її розуміли сучасники, тому й "Блакитна троянда" зустрілася з такою неприхильною критикою.

Хиби "Блакитної троянди" можна оправдувати не тільки малим досвідом молодого драматурга, але й тим, що "близькі до реального життя, побутові, неабстраговані речі" були далекими психіці Лесі Українки. Її чергова драма "У пущі" (1897) вже така далека і стилем і темою від "Блакитної троянди". Властивий шлях Лесі — це змальовування широких філософічних проблем. У "Блакитній троянді" масмо тільки зародки сильної індивідуальності автора. Духовість Лесі не могла зміститися у реалізмі. Тому й сюжети своїх пізніших драм черпає вона вже із античного і середньовічного світів. Чехов, геніальний у творенні настроїв у своїх драмах, не зумів дати духовости і лишився тільки співцем збанкрутованої російської еліти. Ібсен у більшості творів не міг дати розв'язки конфлікту в житті своїх героїв, бо їх моральна й інтелектуальна сила не могла зміститися у рямцях модерного реалізму. Леся Українка хоча черпала свої сюжети із екзотичної чужини лишилася "глибоко національною у своїй основі", а широка філософічна тематика її драм в'яже її творчість із вселюдськими змаганнями, з одвічними переживаннями людини.

"Блакитна троянда" хоча й не викінчена щодо форми все ж являється важливим твором для розуміння еволюції української драматургії, для пізнання шляхів розвитку таланту поетеси.

Бібліографія:

1. Леся Українка: Блакитна троянда, твори том V, Тищенко і Білоус, Видавнича Спілка, Нью Йорк, 1954.

2. Олег Бабишкін: Драматургія Лесі Українки, ДВ Образотворчого Мистецтва і Музичної Літератури, Київ, 1963.

Учім батьків, щоб їхні діти були свідомі

Проглядаючи українську періодику, а особливо всі дотеперішні видання журналу "Життя і Школа", бачимо, що й ця ділянка не лежить у нас облогоді. Хоча, ніде правди діти, окремих видань на цю тему майже немає. В 1962 р. д-р В. Луців видав був у Нью Гевені брошурку п. н. "Батьки і діти", а тепер знову, Союз Українок Канади видав м. р. у Вінніпегу нову працю під такою ж назвою, пера відомої виховниці й педагога Тоні Горохович. Книжка має 134 сторінки, видана на гарному папері, має чіткий друк, добре графічне оформлення й прикрашена світлиною авторки.

Нам хочеться від щирого серця привітати цю вельми цікаву й цінну працю не тільки тому, що вона являється білим круком на нашому книжковому ринку, але ще й тому, що вона написана людиною вповні компетентною забирати в цій справі голос.

Перш за все подруга Тоня ідейна пластова виховниця, що посвятила вихованню пластової молоді довгі роки, а крім цього вона, як бувша організаторка та інструкторка Союзу Українок у Львові увесь час була в курсі виховних справ. Самозрозуміло, що роки праці в рідних школах, співробітництво з "Рідною Школою", а опісля "Життям і Школою" — виховними журналами, редагованими й видаваними іншим ідеалістом нашої виховної справи — д-ром В. Луцевим — говорять про її компетенцію та обізнаність із проблемою низкою високо-вартісних статтів.

Дуже важною й цінною прикметою авторки є те, що вона не повторюється, як багато ніших авторів популярних праць для народу. Вона може говорити про ту саму річ двічі, але кожним разом матиме інший і завжди цікавий та влучний підхід.

Книжка Т. Горохович це фактично цикль високовартісних, цікавих і логічних статтів на виховні теми, що пов'язані одною проблемою. Всі ра-

3. Микола Зеров: До джерел, стаття: Леся Українка, Українське Видавництво, Краків-Львів, 1943.

4. Д. Донцов: Поетка Українського Рісорджіменту (Леся Українка), Видавництво Донцових, Львів, 1922.

5. Д. Х. Бараник і Г. М. Гай: Драматичний Діалог ВКиївського Університету, 1961.

6. В. І. Немирович-Данченко: З архіву, статті із збірника про мистецтво театру, Мистецтво, Київ, 1954.

7. A. Nicoll: The Word Drama, George J. Harrap & Co. Ltd., 1953, London, Toronto, Wellington Sydney.

8. В. Ревуцький: П'ять великих акторів української сцени, Перша Українська Друкарня у Франції, Париж, 1955.

9. П. Рулін: Перша драма Лесі Українки, V том Леся Українка, твори, Тищенко і Білоус, Видавнича Спілка, Нью Йорк, 1954.

1. К. С. Станіславський: Мистецтво переживання, Робота актора над роллю, статті у збірнику Про мистецтво театру, Мистецтво, Київ, 1954.

зом становлять вони гармонійну цілість, але кожна в собі теж довершена річ. Дуже цікаві думки авторки на тему батьків і дітей. В цьому циклі поміщено одинадцять мініатюрних статейок а кожна з них заторкує якесь із основних питань цієї тематики. Я б їх взяв під спільний знаменник і сказав: "Учім батьків, щоб діти були свідомі", бо фактично те, що в нас мало й чим-раз менше молоді це причина несвідомости справи у батьків. Річ ясна, авторка як жінка, якій притаманні ніжні почування й вислови не сказала цього так гостро, але ніжно-ніжно вивела це батькам, не заторкуючи їхніх почувань та амбіцій. Там ясно сказано, що: "Коли ж вона (мати) здебільшого поза хатою і нею мало цікавиться, а життя вдома зводиться тільки до рідких зустрічей родини при столі, а сама хата служить як готель, тоді така сім'я не може мати духа спільноти, не буде тяготіти додому і не шукатиме в ньому пристановища в кожній потребі". (Ібід. ст. 37-38). В іншому місці вона безапеляційно стверджує, що: "...найбільше на формування дитячої національної свідомости й характеру впливає особистий приклад батьків". (Ібід. ст. 25).

Тут дехто може жартома сказати — та лихо то всякому видно, але як його направити! — І ось саме тут чи не найбільша заслуга авторки, бо вона не тільки вказує на те, що є зле але й радить, тай мудро радить, як лиху зарадити... Вона подає добру аналізу української виховної системи, вказуючи на ролю чи там завдання батьків відносно цієї нашої виховної системи. Особливо велику увагу звертає вона на — чи не найважливішу в наших умовах — справу, на національне виховання й особовість та на наш віковий традиції і їхнє виховне значення. Самозрозуміло, що авторка не поминула значення молодечих організацій і поклала замітний натиск на потребу вивчати нашу рідну, українську мову, вказуючи при тому на шкідливість для нашої справи асиміляції, як мовної так і культурної.

Реасумуюче сказане, підтверджуємо, що праця Тоні Горохович повинна стати підручною книжкою кожної людини, яка працює в виховній діяльності над нашою молоддю. Нам видається, що покищо, особливо тут в США на цю цінну річ звернено замало уваги — кілька газетних згадок тай на цьому кінець. Праця ж насправду заслуговує на увагу, не дивлячися на те, що вона заторкує чомусь то найбільш невдячну в українців проблему, тай батьки й виховники повинні нею більше зацікавитися, бо ж вона написана для добра їхніх дітей. Нам теж видається, що книжку й досі належно ще не розрекламовано, а Союз Українок має всі можливості таку рекламу зробити, тимбільше, що ціна книжки дуже приступна.

Добра відповідь

Грецького філософа Анахарзіса спитали одного разу, які кораблі найбезпечніші.

— Ті, що стоять при березі.

Перекажіть самі!

Одна придворна дама сказала мистцеві Жаку Луї Давіду, що дружина Наполеона — Жозефіна, значно краща на його портреті, як в дійсності.

Перекажіть це їй ви самі — відповів художник, навіть не закінчившись...

Що було між двома війнами?

Ми завжди намагалися давати огляди та рецензії отриманих книжок та журналів, але не завжди була змога та місце в нашому журналі. Від тепер будемо рецензувати наші видання систематично. В інтересі видавців і авторів присилати свої видання чи праці для огляду або рецензії. Сьогодні подамо огляд кількох книжок, що не мали змоги помістити рецензій в прошлому році, як теж одну нову.

Цією працею є нова повість Оксани Керч — Наречений. Книжка видана минулого року видавництвом "Гомін України" в Торонті. Має вона 279 стор. і надрукована на доброму папері — жалко, що брошурована, а не в оправі. Повість цікава своїм задумом. Нам видається, що авторка, якщо можна так висловитися, хотіла своїм твором полемізувати із повістю Ірини Вільде — Сестри Річинські. На нашу думку, це мабуть буде відповідь Вільде на її комунізуючий, хоча вельми цікавий і мистецько оформлений але шкідливий твір — Сестри Річинські. Так як Вільде із доброї волі чи з песього обов'язку зогиджує все те, в що колись якщо не вірила, то хоча поважала й оцінювала, так знову Керч змальовує все це світлим, погідним барвами, місцями дуже симпатично, тут чи там доволі реалістично, але в основному твір надто воднистий, надто поспішний, не обдуманий а може й замало мистецький. Правда, читається його цікаво, не вимушено, що є першою ознакою його доброї вартости. Деякі епізоди заставляють нас із тремтячим серцем вглибитися хоча на мить в те, давно минуле, яке вона заторкує, а в якому більшість із нас — отого між-двоєнного покоління — брали живу, активну участь. Та вертаючись — на нашу думку — до недоліків зупинимось над деякими з них. Перш усього дивує чаму авторка взяла такий широкий проміжок часу, де аж три окупанти виступають на нашій землі. Мало того, вона за всяку ціну намагається вбгати всі злодії аж двох окупантів (Польщі й Москви) в 279 ст. повісті. Її малюнки місцями такі розлізлі, що аж контури затирають. Хочби ота довжелезна а мабуть зовсім не потрібна акція ренегата для нас і для поляків — Ромека. Так же болюче вражає виведення постаті "вічного студента" Михайла й Ванди. Ну їх к бісу, нащо нам вічно сунути собі й нашим нащадкам гідке, ренегатство. Тут годі сказати, що мати Ромека, чи й сам Михайло не занли наших ворогів або, що в той час не було ще такої, як сьогодні свідомости. Хай мені вільно буде сказати, що тоді національна свідомість була о ціле небо вище, як сьогодні. Це ж були прекрасні часи українського лицарського ренесансу — незаперечні часи панування в місті і в селі нашої безсмертної О.У.Н!... Безперечно, що зрозуміти ідіотський крок нареченої підпольника Вероніки, що вийхала в Совдепію більш як неможливо. Можливо авторка хотіла звернути увагу нашої "ікроїдної" публіки на небезпеку повороту під большевицький наган. Можливо, та на нашу скромну думку к чорту всіх отих торгівців національними душами. Все одно самі вони не поїдуть. Нам краще треба протидіяти їхньому отуманюванню нашої несвідомої братви, та я думаю, що таких мало знайдеться...

Може найкраще, найбільш симпатично введена в повісті Любуня. Поминаючи те, що всі симпатії авторки по її стороні — вона така природня, вона така "взята з життя", що, якщо б і решта персонажів була їй так удалась, — твір був би нашим еміграційним шедевром. Цікаве, що авторка "забувшись" надає й іншим постатям життєвих барв — це бачимо тут і там у Ромека але авторка зараз ховається з дійсністю і наводить на постать ідеологічну маску, а це в шкереберть псує мистецьку гармонію повісті. Не тільки Ромек з його плятонічною любов'ю, з його наївним ревнуванням "Нареченого", з його намаганням подарувати дамі свого вимріяного світу хоча діамантову брошку тощо імponує нам як жива людина в тих інтимних, натуральних місцях, але й Сима могла б бути чудовим типом, дійсною перлиною твору, якщо б авторка скільки разів не "отроблювала" її. Раз вона вбиває Симу її симпатіями до комунізму, вдруге мордує в часі завошвлення більшовиками західно-українських земель, а в третє показує її психічно-хворою в часі жидівського геноциту.

Але, огляд повісті не був би повним, якщо б ми тільки кинули наші, зрештою особисті зауваги, що на нашу думку послаблюють твір — треба ж бути об'єктивним і відмітити позитиви. Позитивів у повісті немало, мабуть більше як недоліків. Перш за все авторка своїм сміливим задумом відтворити і то доволі вміло атмосферу західньо-українських земель між двома війнами. Вона намагається відтворювати типи з життя і особа згадуваної уже Любуні, поручника чи пак нареченого, тощо, це їй частинно вдається, бо серед таких постатей вона зростала знову ж відтворення більшовицького життя — наче за хмарами — неясне й розпливчасте, вжитися в підсоветські умовини — річ не легка. Ціла повість нанизана глибокою сентиментальністю, якимось своєрідним теплом і в тому теж заслуга авторки. Особливо урбаністичні малюнки вдаються письменниці, бо село теж слабо змальоване — вона міщанка, а життя села це для неї далека несхопна ідилія або неясні мазки з давніх, давно забутих літ...

Найважливішою характеристикою повісті є те, що вона відтворює світли моменти нашої незламної боротьби за незалежність. Авторка вірить в остаточну перемогу свідомого українства над усіма нашими загарбниками і хоча досі ми були мало успішні, хоча, як вона частенько згадує навіть не всі свої були з нами, Україна відродиться немов той фенікс із попелища. Стиль книжки легкий, займавий а місцями інтригуючий. Книжку варто купити і прочитати, бо в наших сірих буднях вона принесе дрібку розваги — відтворить перед нами той світ, який у багатьох із нас починає меркнути й згасати...

Стейт Каледж, Па., 23. XII., 1965

СМІЙТЕСЯ НА ЗДОРОВ'Я!

Чому жінок немає?

Славного диригента Артура Тоскавіні запитали чому в його оркестрі зовсім немає жінок.

— Бачите, відповів маестро, немає тому, бо жінки-красуні заважали б моїм музикантам, а бридкі мені...

Наш інформатор – Торонто

АПТЕКИ

MEDICUS PHARMACY

O. Chabursky — O. Dzulynsky
312 Bathurst St. — 368-4956

АПТЕКА МЕДВІДСЬКИХ

SANITAS PHARMACY

546 Queen St. W. — EM 3-3746

Виготовляємо рецепти канадійських
та європейських лікарів.
Доставка до 11 год. ночі.
Висилаємо ліки в Європу.

ВЗУТТЯ

О Р В І Т

Shoes — Novelty — Gifts Centre
434 Queen St. W. — 460 Bloor St. W.
EM 6-4572 LE 6-8200

ДРУКАРНІ

ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІЯН

286 Lisgar St. — Toronto 3, Ont.

КЛІШАРНЯ

Aurora — Photo Engravers Co.
525 King St. W. — 368-4995

КНИГАРНІ

ARKA BOOK STORE

575 Queen St. W. — Toronto, Ont.
EM 6-7061

КРЕДИТОВІ СПІЛКИ

УКРАЇНСЬКА (Торонто) КРЕД. СПІЛКА

297 College St. — WA 2-1402
105 Edwin Ave. — LE 2-3646

МИСТЕЦТВО

UKRAINIAN ART — Ceramic Studio

861 Queen St. W. — EM 3-1686

М'ЯСНІ ВИРОВИ

Ontario Meat Products

O. Ревега
783 Queen St. W. — EM 4-7720

О Д Я Г:

Найбільший вибір мужеського,, жіно-
чого й дитячого одягу

E. DUMYN LTD.

552 Queen St. W.
Tel.: EM 4-4726

FIRCHUK FABRICS

668-670 Queen St. W.
EM 4-5036

STYLETEX TEXTILES

С. Медницький

555 Queen St. W. — EM 6-3375

П Е К А Р Н І

Future Bakeries

A. i P. Вжесьневські
739 Queen St. W. — 368-4235

РЕАЛЬНОСТЕВІ БЮРА

Д-р Осип Бойко

383 Roncesvalles Ave. — LE 4-8821

Р. ЧОЛКАН

527 Bloor St. W. LE 2-4404

РЕСТОРАНИ

Victoria Grill

П. i B. Наумчуні
612 Queen St. W. — EM 6-3380

ФОТОГРАФИ

Anne's Photo Studio

В. Трач
865 Queen St. W. — 368-3147

Astor Studio

Осип Васик
828 Bloor St. W. — LE 4-1907

Steven Photo Studio

Ст. i О. Кутювий
527 Bloor St. W. — LE 1-0777

ALBERTA FUEL LTD.

278 Bathurst St. — EM 2-3224

Перше самостійне, українське підприємство опалової оливи.

Точна доставка, солідна напруга та інсталяція печей.

ALPHA FURNITURE CO.

735 Queen St. W. — EM 3-9637

Українська крамниця меблів і домашнього устаткування

Наші ціни умірковані. Довгоречливий кредит.

ROYCE RADIO & FURNITURE CO.

ЛЕВ ДОПТА — власник

1529 Dupont St.

Tel.: LE 5-0175

ESSEX PACKERS LTD.

Hamilton — Toronto

EM 6-2271

Хто скоштував наших консервових голубців чи піріжків завжди питає за ними в своїй крамниці!

М'ясні вироби першої якості.

CARDINAL & SON

366 Bathurst St. — 368-8655

Наше похоронне заведення знає із дистинкційної і фахової обслуги.

ROCHESTER FURNITURE

423 College St. W. — EM 4-1434

Довголітня обслуга та задоволення клієнтів впевняють, що наші меблі чи електричне знадіб'я приступні.

WILLIAM FUNERAL CHAPEL

665-669 Spadina Ave.

WA 2-2101

Дир. ВАСИЛЬ ЗАЛІЩУК

Наше похоронне заведення має каплицю на двісті людей і приватне паркування.

А Д В О К А Т

С. В. ФРОЛЯК

80 Richmond St. W. — Suite 302

Tel.: EM 2-2585

Л І К А Р І

Д-р РОМАН ЦУРКОВСЬКИЙ

242 Runnymede Rd. — RO 6-6051

Д-р В. ДЕБЕРА

312 Bathurst St. — EM 4-8532

Д-р Г. ШИМАНСЬКИЙ

312 Bathurst St. — EM 6-3874

Д-р С. КУЧМЕНДА

West-End Medical Centre

2199 Bloor St. W. Toronto, Ont.